

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Kateřina Kaplanová

**Nově zavedené instituty v právní úpravě dědického práva v novém
občanském zákoníku**

(dědická smlouva, odkaz)

Diplomová práce

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Nově zavedené instituty v právní úpravě dědického práva v novém občanském zákoníku (dědická smlouva, odkaz) vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci, dne 20. března 2013

.....
Kateřina Kaplanová

Na tomto místě bych si dovolila poděkovat vedoucímu mé diplomové práce, panu JUDr. Václavu Bednářovi, Ph.D., za odborné vedení a cenné rady, kterými mi napomohl k sepsání této diplomové práce.

Obsah

1 Úvod	- 7 -
2 Dědická smlouva	- 10 -
2.1. Historický vývoj	- 10 -
2.2. Představení institutu	- 12 -
2.2.1. <i>Dědický titul</i>	- 12 -
2.2.2. <i>Odlíšení od jiných institutů</i>	- 12 -
3 Dědická smlouva v novém občanském zákoníku	- 14 -
3.1. Náležitosti subjektů	- 14 -
3.1.1. <i>Způsobilost zůstavitele</i>	- 14 -
3.1.2. <i>Způsobilost smluvního dědice</i>	- 15 -
3.1.3. <i>Způsobilost třetí osoby</i>	- 16 -
3.2. Náležitosti předmětu	- 16 -
3.2.1. <i>Omezení věcného rozsahu dědické smlouvy</i>	- 17 -
3.3. Náležitosti právního jednání	- 18 -
3.3.1. <i>Náležitosti formální</i>	- 18 -
3.3.2. <i>Náležitosti obsahové</i>	- 19 -
3.3.3. <i>Podmínky v dědické smlouvě</i>	- 19 -
3.4. Úplatnost dědické smlouvy	- 20 -
3.5. Dědická smlouva ve vztahu ke zřeknutí se dědického práva	- 20 -
3.6. Dispozice s pozůstalostí	- 21 -
3.7. Zrušení dědické smlouvy	- 23 -
3.7.1. <i>Konverze</i>	- 24 -
3.8. Dědická smlouva uzavřená mezi manžely	- 24 -
3.8.1. <i>Zvláštní ustanovení o dědické smlouvě uzavřené mezi manžely</i>	- 24 -
3.8.2. <i>Účinky rozvodu manželství na dědickou smlouvu</i>	- 25 -
3.8.3. <i>Účinky prohlášení manželství za neplatné na dědickou smlouvu</i>	- 26 -
4 Odkaz	- 27 -
4.1. Představení institutu	- 27 -
4.2. Historický vývoj	- 28 -
4.2.1. <i>Odkaz v římském právu</i>	- 28 -
4.2.2. <i>Kategorizace civilních odkazů v římském právu</i>	- 29 -

4.2.3.	<i>Odkaz v novodobých kodexech</i>	- 31 -
5	Odkaz v novém občanském zákoníku a jeho komparace s italskou právní úpravou	- 33 -
5.1.	Zřízení odkazu	- 33 -
5.2.	Náležitosti subjektů	- 33 -
5.2.1.	<i>Způsobilost zůstavitele</i>	- 34 -
5.2.2.	<i>Způsobilost osoby obtížené odkazem a odkazovníka</i>	- 34 -
5.2.3.	<i>Srovnání s Codice Civile</i>	- 35 -
5.3.	Náležitosti předmětu	- 36 -
5.3.1.	<i>Omezení věcného rozsahu odkazu</i>	- 37 -
5.3.2.	<i>Srovnání s Codice Civile</i>	- 38 -
5.4.	Náležitosti právního jednání	- 38 -
5.4.1.	<i>Výklad odkazů</i>	- 39 -
5.4.2.	<i>Rozdíl mezi odkazem a darováním pro případ smrti</i>	- 40 -
5.4.3.	<i>Srovnání s Codice Civile</i>	- 40 -
5.5.	Obtížení odkazem	- 41 -
5.5.1.	<i>Srovnání s Codice Civile</i>	- 42 -
5.5.2.	<i>Přednostní odkaz</i>	- 42 -
5.5.3.	<i>Srovnání s Codice Civile</i>	- 43 -
5.5.4.	<i>Pododkaz</i>	- 43 -
5.5.5.	<i>Srovnání s Codice Civile</i>	- 44 -
5.5.6.	<i>Odkaz zřízený za veřejně prospěšným účelem</i>	- 44 -
5.5.7.	<i>Srovnání s Codice Civile</i>	- 45 -
5.6.	Uvolněný odkaz	- 45 -
5.6.1.	<i>Srovnání s Codice Civile</i>	- 47 -
5.7.	Zrušení odkazu, domněnky odvolání odkazu	- 47 -
5.7.1.	<i>Vyvratitelné domněnky odvolání odkazu</i>	- 48 -
5.7.2.	<i>Srovnání s Codice Civile</i>	- 49 -
5.8.	Nabytí odkazu	- 50 -
5.8.1.	<i>Právo na odkaz</i>	- 50 -
5.8.2.	<i>Splatnost odkazu</i>	- 51 -
5.8.3.	<i>Srovnání s Codice Civile</i>	- 52 -
5.8.4.	<i>Právo na zajištění odkazu</i>	- 54 -

5.8.5.	<i>Srovnání s Codice Civile</i>	- 54 -
5.8.6.	<i>Nároky odkazovníka po splatnosti odkazu</i>	- 54 -
5.8.7.	<i>Srovnání s Codice Civile</i>	- 55 -
5.9.	Odpovědnost odkazovníků	- 55 -
5.10.	Obecná charakteristika jednotlivých druhů odkazu	- 57 -
5.11.	Odkaz věci určitého druhu	- 57 -
5.11.1.	<i>Srovnání s Codice Civile</i>	- 59 -
5.12.	Odkaz určité věci	- 60 -
5.12.1.	<i>Srovnání s Codice Civile</i>	- 61 -
5.13.	Odkaz pohledávky	- 61 -
5.13.1.	<i>Legatum nominis</i>	- 61 -
5.13.2.	<i>Legatum liberationis</i>	- 62 -
5.13.3.	<i>Legatum debiti</i>	- 62 -
5.13.4.	<i>Srovnání s Codice Civile</i>	- 63 -
6	Závěr	- 64 -
6.1.	Shrnutí diplomové práce	- 65 -
6.2.	Abstract	- 66 -
6.3.	Klíčová slova	- 66 -
6.4.	Key words	- 66 -
6.5.	Parole chiavi	- 67 -
7	Bibliografie	- 68 -
7.1.	Monografie	- 68 -
7.2.	Odborné články	- 69 -
7.3.	Právní předpisy a jiné	- 70 -

1 Úvod

Dědická smlouva, odkaz. Tradiční instituty dědického práva. Politická situace druhé poloviny dvacátého století se zasadila o to, že z československého právního řádu vymizely. Nic na tom nezměnilo ani dalších více než dvacet let demokracie, kdy se ve výsledku nepodařilo více, než původně socialistický občanský zákoník jen nekoncepčně novelizovat. V důsledku toho jsou posledním generacím tyto instituty neznámé. Změnu přináší až listopad 2011. Dne 9. listopadu 2011 Poslanecká sněmovna České republiky schvaluje vládní návrh nového občanského zákoníku, výsledek práce nevyčísitelného počtu osob v tu dobu posledních jedenácti let.¹ Tento projekt nemá důkladností a rozsahem své přípravy obdoby. Právem je označován za největší legislativní dílo v dějinách samostatné České republiky.² Jeho účinnost byla stanovena k 1. lednu 2014. Na tomto datu nakonec nezměnily nic ani četné iniciativy o odložení účinnosti na pozdější termín.³

Tato diplomová práce bude zaměřena na staronové instituty dědické smlouvy a odkazu, k jejichž úpravě se nový občanský zákoník vrací, a to z důvodu, že jsou v dnešních dnech české veřejnosti neznámé a na hony vzdálené obecné představě o posledním pořízení.

Od tohoto tématu zdánlivě odrazuje obava z nedostatku literatury. Opak je však pravdou. O množství a kvalitě zpracování tématu platí přímá úměra, s tím, že čím vyšší byla napříč časem úroveň občanských zákoníků a jiných předpisů upravujících dědické právo, tím bohatší a kvalitnější byla odborná literatura k nim se vztahující.

V první řadě nečiní potíže vyhledání podkladů vztahujících se k starořímským kořenům odkazu. Římskému právu se věnovala celá řada význačných autorů, kteří na podkladě autentických textů představovali odkaz v celé jeho složitosti. Z českých, resp. československých romanistů nelze nezpomenout Otakara Sommera a jeho žáka Milana Bartoška, renomované odborníky na římské právo, jejichž odborné statě a učebnice patří do zlatého fondu naší právnické literatury. Bartošek po řadu let působil i v prostředí italských univerzit a tvořil v italském jazyce. Stejně tak jsou poměrně dobře dostupné překlady děl italských právníků o římském právu.⁴ Zatímco historickému vývoji odkazů byla v odborných kruzích věnována velká pozor-

¹ Legislativní práce na novém občanském zákoníku byly zahájeny v roce 2000 pod patronátem tehdejšího ministra spravedlnosti Otakara Motejla.

² FRINTA, Ondřej, TÉGL, Petr. O návrhu nového občanského zákoníku a jeho kritice (a taky o kontinuitě a diskontinuitě). *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 14, s. 495.

³ Dne 8. února 2013 Poslanecká sněmovna České republiky zamítla v prvním čtení návrh novely z pera poslanců KSČM, který měl odložit účinnost nového občanského zákoníku na 1. leden 2015.

⁴ Například sbírka Pietra BONFANTE *Instituce římského práva*, kterou do českého jazyka přeložil Jan VÁŽNÝ.

nost, ke stejnému závěru ve vztahu k dědické smlouvě dojít nelze. Vystopovat přesný původ dědické smlouvy je úkolem poněkud složitějším, neboť středověk nedochoval příliš dokumentů, které by uspokojivým způsobem mapovaly počátky dědické smlouvy.

Vzhledem k tomu, že se nový občanský zákoník do značné míry přiklonil k Obecnému zákoníku občanskému z roku 1811, nabízí se i literatura vztahující se k ABGB, k zákonu, který byl v českých zemích aplikován až do roku 1950.⁵ Odborné literatury a judikatury zejména pak z období první republiky je dostatek a vykazuje vysokou úroveň tehdejší právní kultury. Při tvorbě této diplomové práce se výchozími stala díla prvorepublikových odborníků, jimž věnovali Rouček a Sedláček, autoři dodnes vzpomínaného komentáře k Obecnému zákoníku občanskému.

Pochopitelný útlum právní kultury přišel s komunistickým nástupem k moci. Tehdejší zákonodárce většinu institutů dědického práva buď z československého právního řádu vytlačil zcela, nebo je neúměrným způsobem zjednodušil. V důsledku toho byl obecně zaznamenán úbytek právní literatury. Dědická smlouva a odkaz jako absentující instituty nebyly autory z evidentních důvodů vyhledávány.

V tomto ohledu se změnila situace až v posledních letech, kdy se v souvislosti s tvorbou nového občanského zákoníku rozpoutala živá diskuze o tom, jaké změny nový kodex přinese. V období posledních několika let přibývají odborné články týkající se dědického práva, které reagují na ustanovení navrhovaná v novém občanském zákoníku. Ty ve většině případů míří na ideové základy nové právní úpravy, některé se však věnují i dílčím problémům. V rámci osvěty spojené s příchodem nového občanského zákoníku vzali na sebe zejména členové re-kodifikační komise společně s akademickou obcí nelehkou úlohu objasnit přínosy tohoto kodexu a zmírnit obavy, které kolem něho panují.

Na závěr této části lze shrnout, že současný nedostatek odborné literatury⁶ daný tím, že účinnost nového občanského zákoníku očekáváme s příchodem roku 2014, je vykompenzována literaturou vztahující se ke starším právním úpravám a články na stránkách odborných časopisů. Ačkoli bude v této diplomové práci pracováno s nejrůznějšími zdroji, nejpodstatnější bude práce s textem nového občanského zákoníku, jehož ustanovení budou analyticky rozebírána a zasazována do souvislostí.

⁵ Je pozoruhodné, že ačkoli Obecný zákoník občanský oslavil již své dvouleté narozeniny, v Rakousku a Lichtenštejnsku platí dodnes.

⁶ Vydání komentáře k novému občanskému zákoníku se očekává v průběhu roku 2013.

V okamžiku, kdy stávajícímu občanskému zákoníku zbývá jen několik měsíců do „důchodu“ a na jeho místo se dere jeho ambiciózní nástupce, se pokusím zhodnotit, oč budeme s nástupem nového občanského zákoníku bohatší. Cílem této diplomové práce bude představit dva významné právní instituty, a to dědickou smlouvu a odkaz. Poukážu na jednotlivé aspekty dědické smlouvy a odkazu a přinesu podrobný komentář k právní úpravě vycházející z nového občanského zákoníku. Snesu argumenty na jejich podporu a pokusím se poukázat na některé problémy, které je možné při aplikaci těchto právních institutů očekávat v praxi. Zároveň podám okrajové srovnání odkazu s italskou právní úpravou. Je na místě podotknout, že tato diplomová práce nebude ze své podstaty prací komparatistickou. Srovnáním zamýšlím pouze doložit, jakým způsobem je odkaz upraven v jiné vyspělé zemi s bohatou juristickou tradicí. Bude se jednat o úkol dosti obtížný, neboť italská právnícká literatura je v České republice dostupná jen v minimální míře a italské právní předpisy nejsou do českého jazyka přeloženy.

Pojednání o dědické smlouvě stejně jako pojednání o odkazu bude rozčleněno do tematických kapitol, které se budou následně rozpadat do dílčích podkapitol. První kapitola vztahující se k danému institutu nabídne vždy krátký historický exkurz, zatímco druhá kapitola bude reflektovat právní úpravu obsaženou v novém občanském zákoníku. Od původního záměru okomentovat patřičnou část zákona článek po článku jsem nakonec upustila, neboť jsem nabyla dojmu, že asociací dosáhnu lépe pomocí učebnicového výkladu, který se mi pro čtenáře jevil jako systematictější. Jak již bylo předesláno výše, v rámci kapitoly, která se vztahuje k právní úpravě odkazu, si hodlám vzít na pomoc *Codice Civile*, italský občanský zákoník. Bude zajímavé pozorovat, v jakých ohledech nacházejí zákoníky stejná řešení problému a v čem (a případně z jakých důvodů) se od sebe vzájemně odlišují.

2 Dědická smlouva

2.1. Historický vývoj

Dědická smlouva na rozdíl od odkazu nenachází své kořeny v římském právu. Římské právo považovalo za základní zásadu dědického práva testamentární volnost zůstavitele, jehož vůle projevená v závěti mohla být kdykoli zrušena, ať už odvoláním závěti nebo jiným způsobem. Z tohoto důvodu nebyl institut dědické smlouvy v Antickém Římě teoreticky uchopen, ani prakticky využíván.⁷ Počátky dědické smlouvy jsou prokazatelně spojovány až s německým středověkým právem.⁸ Jedním z druhů středověkých dědických smluv byla takzvaná dědická sbratření, která byla uzavírána především mezi liniemi vysoké šlechty, aby se zaručilo, že majetek zůstane v rodině.⁹ V těchto dobách sloužila dědická smlouva i jako prostředek zřeknutí se dědického práva.¹⁰

Významný mezník ve vývoji dědické smlouvy představuje přijetí Obecného zákoníku občanského v roce 1811. Obecný zákoník občanský věnuje dědické smlouvě pozornost v takřka padesáti ustanoveních. Z hlediska systematiky zařazuje dědické smlouvy mezi smlouvy svatební.¹¹ Tehdejší pojetí dědické smlouvy se vyznačovalo zvláštní povahou subjektů, kterými mohli být pouze manželé.¹² K jejímu uzavření byli oprávněni také snoubenci, kteří tak činili pro případ vzniku manželství. Obecný zákoník občanský důkladně rozpracoval důvody zrušení dědické smlouvy. Sama skutečnost, že manželství bylo rozvedeno, nenaplňovala důvod pro zrušení dědické smlouvy. Účinky zrušení dědické smlouvy však vyvolával - mimo dalšími skutečnostmi - rozsudek o rozvod manželství při nedobrovolném rozvodu od stolu a lože, rozsudek o rozvod manželství pro nepřekonatelný odpor vůči manželu povolanému za smluvního dědice nebo rozsudek o rozvod manželství, kdy k rozvodu došlo z viny manžela, který měl mít z dědické smlouvy prospěch.¹³ Není jistě bez zajímavosti názor tehdejší judikatury, na jehož základě byli k uzavření dědické smlouvy oprávněni i manželé rozvedení (v případě dobrovol-

⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007, s. 12.

⁸ ADAMOVÁ, Karolína. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě: stručný nástin*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 77. ve spojení BÍLÝ, Jiří. *Právní dějiny na území České republiky*. 1. vydání. Praha: Linde, 2003, s. 443.

⁹ BÍLÝ, Jiří. *Právní dějiny na území České republiky*. 1. vydání. Praha: Linde, 2003, s. 443.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Dle ust. § 1217 Obecného zákoníku občanského se svatebními smlouvami nazývají smlouvy, které se sjednávají vzhledem na manželský svazek o jmění a jejichž předmětem jest hlavně věno, obvěnění, jitřní dar, společenství statků, správa a požívání vlastního jmění, dědická posloupnost nebo doživotní požívání jmění pro případ smrti a vdovský plat.

¹² Na Slovensku platil odlišný právní režim. Vzhledem k tomu, že se Obecný zákoník občanský na území dnešní Slovenské republiky neaplikoval, podobný limit zde neplatil a dědickou smlouvu tak mohla uzavřít jakákoli zletilá a svéprávná osoba.

¹³ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské 5. díl právo dědické*. 2. vydání. Praha: Všechno, 1933, s. 53.

ného rozvodu).¹⁴ Očekává se, že tam, kde to povaha věci umožní, by prvorepubliková judikatura mohla být zejména v prvních letech po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku vodítkem při rozhodování pro české soudy. Právní úprava dědické smlouvy v ABGB ob stojí i dnes ve srovnání se všemi ostatními evropskými občanskými zákoníky. Její podrobný a ucelený výklad by překročil rámec této diplomové práce, a proto se jím zabývat nebudu. Obecný zákoník občanský však bude ještě mnohokrát vzpomínán. Od výše uvedené koncepce Obecného zákoníku občanského se následně neodchýlil ani vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937. Podle navrhované úpravy měli dědickou smlouvu nadále uzavírat jen manželé.

Následující civilní kodexy znamenaly ve vývoji dědického práva velký krok zpět. Dědická smlouva do Občanského zákoníku z roku 1950 (střední kodex) vůbec recipována nebyla, a si ce s odůvodněním, že „*podvazuje pro budoucnost zřítaviteľovú porížovací svobodu*“.¹⁵ Obecně o průběhu kodifikačních prací, zejména na počátku 60. let minulého století, platí, že se nezřídka projevovala snaha vytvořit v Československu občanské právo ještě „socialističtější“, než jaké měl v tu dobu Sovětský svaz.¹⁶

K životu dědickou smlouvu nepřivedl ani stávající občanský zákoník, ani žádná z jeho početných novel. Dědická smlouva se tedy přihlásí o slovo po takřka pětadesáti letech.

Právě skutečnost, že se dědická smlouva nevyvinula na platformě římského práva, způsobila, že bychom ji v italském občanském zákoníku hledali marně. Ačkoli se dědická smlouva prosadila v celé řadě evropských zemí (z nichž například Německo, Rakousko, Švýcarsko, Francie) do italského právního řadu si cestu nikdy nenašla. Přestože se nejedná o dědickou smlouvu, pozornost si jistě zaslouží čl. 768bis Codice Civile, zavedený novelou z roku 2006. Ten upravuje „*Patto di famiglia*“ neboli rodinnou smlouvu, kterou lze zajistit, aby závod ve vlastnictví jednoho člena rodiny (případně podíl na něm) připadl po smrti tohoto člena rodiny jeho potomkům nebo manželovi. V této souvislosti je skloňována i otázka takzvaného rodinného závodu upraveného v čl. 230bis a násl. Codice Civile. Nacházejíce inspiraci v italském kodexu, byla právní úprava rodinného závodu zavedena i do nového občanského zákoníku (ust. § 700 a násl.).

¹⁴ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (ed). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi - 3. díl*. Praha: Codex, 199, s. 166.

¹⁵ ČAPEK, Karel. *Občanský zákoník*. Praha: Orbis, 1956, s. 329.

¹⁶ ELIÁŠ, Karel. *Návrh českého občanského zákoníku: Obrat paradigmát* [online]. Pravniradce.ihned.cz, 27. ledna 2010 [cit. 5.sprna 2012]. Dostupné na <<http://pravniradce.ihned.cz/c1-40207140-navrh-ceskeho-obcanskeho-zakoniku-obrat-paradigmat-sup-1-sup>>. Platnost této teze je demonstrována zejména na institutu odkazu.

2.2. Představení institutu

2.2.1. Dědický titul

Za dědický titul lze označit takovou právní skutečnost, s níž zákon spojuje účinky právního nástupnictví. S účinností nového občanského zákoníku dojde v České republice k rozšíření počtu dědických titulů. Vedle zákona a závěti se nově zařadí právě dědická smlouva, která stane na vrcholu pomyslné hierarchie dědických titulů. Budeme nově rozlišovat mezi posloupností smluvní, testamentární a intestátní. Případná kumulace dědických titulů není vyloučena, naopak, zákon ji v ust. 1476 výslovně připouští.¹⁷ Stejně jako je tomu dnes, bude možná v tom rozsahu, v jakém si jednotlivé dědické tituly svým obsahem vzájemně neodporují. V případě konkurence bude nejsilnějším delačním důvodem dědická smlouva; role zákonné posloupnosti zůstane subsidiární, jinými slovy uplatní se až tehdy, bude-li zřejmé, že zůstavitel nezanechal ani dědickou smlouvu, ani závět', anebo že tyto zanechal, ale nepořídil jimi o celé pozůstalosti.

Jak poznamenává důvodová zpráva¹⁸, ve výčtu dědických titulů se zvláště neuvádí dovětek, protože dovětkem se dědicové k pozůstalosti nepovolávají. Kodícil tedy nepředstavuje dědický titul, ale - spolu se závětí a dědickou smlouvou - pořízení pro případ smrti.¹⁹

2.2.2. Odlišení od jiných institutů

Na tomto místě si v krátkosti dovolím vymezit dědickou smlouvu ve vztahu k některým dalším institutům dědického práva, konkrétně pak ve vztahu k závěti a dříve uplatňované vzájemné závěti. Dědická smlouva i závět' představují, jak shora uvedeno, samostatné dědické tituly. Základní rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že zatímco se perfekce dědické smlouvy váže na konsensus smluvních stran, a to zůstavitele a smluvního dědice, k platnému pořízení závěti je dostačující projev vůle zůstavitele. Totéž platí i o všech změnách a aktech zrušení. Rozdíl dále spočívá i ve formálních náležitostech. Dědickou smlouvu lze uzavřít jedine formou veřejné listiny, kdežto testament je možné zřídit veřejnou, ale i soukromou listinou a v případě některých privilegovaných závětí dokonce i ústně.²⁰

Obecný zákoník občanský z roku 1811 připouštěl vzájemnou závět' manželů, označovanou též jako manželský testament. Manželský testament byl v ust. § 1248 vymezen následují-

¹⁷ V této otázce se nový občanský zákoník v ničem odlišuje od přístupu ABGB. Například římské právo současné dědění na základě závěti a ze zákona nepřipouštělo.

¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 359 [cit. 20. ledna 2013]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

¹⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1491.

²⁰ V podrobnostech ELIÁŠ, Karel. Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2009, roč. 15, č. 2, s. 41 - 45.

cím způsobem: „*Manželům jest dovoleno v jedné a téže závěti sebe navzájem nebo také jiné osoby za dědice povolati. Také takovou závěť lze odvolati, ale z toho, že ji odvolala jedna strana, nelze souditi, že ji odvolala druhá strana.*“. Zákon na vzájemnou závěť žádné zvláštní požadavky nekladl. Bylo dostačující, když byly splněny podmínky, které by každý z manželů musel splnit sám, kdyby pořizoval samostatnou závěť. Z tohoto důvodu se nepřipouštělo, aby jeden manžel vlastnoručně napsal a podepsal závěť a druhý manžel se k ní jen podpisem připojil, neboť z takového jednání není (teoreticky) patrný projev vůle.²¹ Ačkoli se vzájemná závěť vyznačovala pluralitou subjektů, samotná podstata testamentu jako jednostranného právního jednání zůstala zachována. Závěť byla kdykoli odvolatelná, ovšem jak vyplývá ze zákonné dikce, odvolání závěti ze strany jednoho manžela neznamenal, že byla odvolána oběma z nich. Vzhledem k tomu, že dle ABGB vzájemné (dvoustranné) povolání se za dědice mohlo být učiněno jak dědickou smlouvou uzavřenou mezi manžely (bez možnosti jednostranného odvolání), tak v rámci manželského testamentu (s možností jednostranného odvolání), jistě nepřekvapí, že v praxi vznikaly sporné případy, kdy nebylo zřejmé, jaké účinky svým právním jednáním zúčastněné osoby zamýšlely vyvolat.²² Sporné situace nakonec vyřešila až judikatura, která dala v případě pochybností přednost vzájemné závěti.²³ K tomuto rozhodnutí rozhodovací praxi přivedla dosavadní zkušenost, kdy dědická smlouva v porovnání se závětí nebyla uzavírána často. Vzájemná závěť je v současné době stížena sankcí absolutní neplatnosti.²⁴ Dle nového občanského zákoníku *obecně vzato* vzájemná závěť přípustná není, neboť ust. § 1496 zakazuje pořídit společně s jinou osobou. Uvedená teze je ovšem relativizována v případě dvoustranné dědické smlouvy uzavřené mezi manžely, v níž se - na rozdíl od obecné dědické osoby - mohou manželé jako smluvní strany povolat za dědice nebo odkazovníky *navzájem*.²⁵

²¹ DOBEŠOVÁ, Lenka. Dědická smlouva, aneb „staronový dědický titul“. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. XX, č. 3, s. 292.

²² Zde podotýkám, že Obecný zákoník občanský pro dědickou smlouvu striktně nevyžadoval formu veřejné listiny. Přípustná byla i alografní dědická smlouva, takže v pochybnostech o tom, zda se jedná o dědickou smlouvu, anebo manželský testament, nepřinesla rozřešení ani zvolená forma právního jednání.

²³ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (ed). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi - 3. díl*. Praha: Codex, 1998, s. 166.

²⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Ust. § 476 odst. 3 normuje, že společná závěť více zůstavitelů je neplatná.

²⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1592 odst. 1.

3 Dědická smlouva v novém občanském zákoníku

Právní úprava dědické smlouvy je ukotvena v třetí části, dílu 2, oddílu 3 nového občanského zákoníku; konkrétně je normována ust. §§ 1582 až 1593. Při legislativních pracích na návrhu nového občanského zákoníku se předlohou pro dědickou smlouvu stal zejména švýcarský občanský zákoník (Schweizerisches Zivilgesetzbuch).²⁶

*„Dědickou smlouvou povolává zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka a druhá strana to přijímá.“*²⁷ Dědická smlouva je dvoustranným právním jednáním. Jednu smluvní stranu představuje zůstavitel a druhou smluvní stranu zpravidla osoba, která je zůstavitelem povolána k pozůstalosti jakožto dědic nebo odkazovník. Zákon připouští i situaci, aby takto povolanou osobou byla osoba třetí, odlišná od smluvních stran dědické smlouvy.

3.1. Náležitosti subjektů

3.1.1. Způsobilost zůstavitele

Zákon na subjekty dědické smlouvy klade z hlediska jejich způsobilosti striktní požadavky. S ohledem na povahu dědické smlouvy, která je současně posledním pořízením a kontraktem, je nezbytné, aby osoba zůstavitele měla takzvanou pořizovací způsobilost a zároveň byla způsobilá zavázat se smlouvou. Co se týče pořizovací způsobilosti zůstavitele, zákon vyžaduje, aby se jednalo o osobu zletilou a v plném rozsahu svéprávnou. Plně svéprávným se člověk stává zletilostí, kterou nabývá dovršením osmnáctého roku věku. Před nabytím zletilosti lze plnou svéprávnost nabýt buď uzavřením manželství, nebo nově přiznáním svéprávnosti, oboje však nejdříve po dovršení šestnácti let.²⁸ Ovšem vzhledem k tomu, že podmínka zletilosti a plné svéprávnosti musí být u zůstavitele naplněna kumulativně, případné uzavření manželství, nebo přiznání svéprávnosti před osmnáctým rokem věku je v tomto případě bez právního významu.

Zatímco na požadavku zletilosti u zůstavitele je třeba bez výjimky trvat, s požadavkem na plnou svéprávnost (je-li zůstavitel zletilý) tomu tak není. Ani člověku, který je ve svéprávnosti omezený, není totiž upřeno právo pořídit o svém majetku dědickou smlouvou; je však zapotřebí souhlasu opatrovníka. Souhlas opatrovníka je podmínkou i pro jakoukoli změnu nebo zrušení dědické smlouvy. O témže píše už Krčmář ve vztahu k Obecnému zákoníku občan-

²⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 393 [cit. 20. ledna 2013]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

²⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1582 odst. 1.

²⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 30.

skému: „Nedostávající se způsobilost smlouvou se zavázati může být doplněna schválením úřadu vrchnoporučenského, resp. vrchnopatrovníckého; jinak by platila smlouva dědická jen jako jednostranné poslední pořízení. Při kontrahentu, který se za dědice povolává, stačí, má-li způsobilost přijmouti slib učiněný k jeho prospěchu“.²⁹ Zde je vhodné upozornit, že režim opatrovníka dle obecné části nového občanského zákoníku doznává v případě dědické smlouvy určitého zpřísnění. Dle obecné konstrukce opatrovanec právně jedná v rámci omezení sám, zatímco nad rámec omezení je vyžadován souhlas jeho opatrovníka. Zmiňované zpřísnění úpravy opatrovnictví se u dědické smlouvy projevuje v tom smyslu, že opatrovník (ačkoli se jedná o osobu téhož opatrovníka, který byl osobě ustanoven poté, co byla soudem ve svéprávnosti omezena) uděluje opatrovanci - zůstaviteli - souhlas k právnímu jednání již *v rámci* omezení. Naopak, je vyloučeno, aby opatrovník jednal za opatrovance nad rámec jeho omezení, nebo mu uděloval souhlas k právnímu jednání, jež překračuje tento rámec, neboť by tím došlo ke kolizi s požadavkem na osobní jednání při uzavírání dědické smlouvy tak, jak je vyžadováno v ust. § 1584 odst. 2.

Vzhledem ke kogentní povaze ustanovení vztahujících se k osobnímu statusu způsobuje nedostatek byť jedné z podmínek (zletilost, plná svéprávnost, v případě omezené svéprávnosti souhlas opatrovníka) neplatnost celé dědické smlouvy. Ve vztahu k dědickým smlouvám neplatným z taxativně uvedených důvodů³⁰ zákonodárce připustil takzvanou konverzi. V důsledku konverze se neplatná dědická smlouva považuje alespoň za závět', vyhotovuje-li požadavkům, které zákon na závět' klade.

Na závěr dodávám, že podle mého názoru uzavření dědické smlouvy formou veřejné listiny i přes nedostatek zletilosti nebo plné svéprávnosti zůstavitele, eventuelně přes nedostatek souhlasu opatrovníka v případě omezené svéprávnosti zůstavitele, bude situací naprosto raritní.

3.1.2. Způsobilost smluvního dědice

Zatímco z logiky věci vyplývá, že zůstavitelem musí být vždy osoba fyzická, v případě smluvního dědice, potažmo třetí osoby, nic nebrání tomu, aby se jimi vedle osob fyzických staly i osoby právnické. Smluvní dědic se musí smrti zůstavitele dožít. Dále musí být způsobilý dědit, neboť dědická smlouva je v první řadě dědickým titulem, který zakládá právo na dědictví nebo odkaz. *A contrario* z dědického práva je vyloučen ten smluvní dědic, který naplnil ně-

²⁹ KRČMÁR, Jan. *Právo občanské 5. díl právo dědické*. 2. vydání. Praha: Všeherd, 1933, s. 52.

³⁰ Důvody neplatnosti vyjmenovány v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1591.

kteřou z okolností, s níž zákon spojuje dědickou nezpůsobilost.³¹ Osoba, kterou zůstavitel dědickou smlouvou povolává k pozůstalosti jako svého dědice nebo odkazovníka, musí být - není-li k pozůstalosti *výjimečně* povolána osoba třetí, jež je od druhé smluvní strany odlišná - způsobilá vstoupit do kontraktačního procesu a zavázat se smlouvou. Způsobilost zavázat se smlouvou v tomto případě neimplikuje požadavek na dosažení zletilosti, ani požadavek na plnou svéprávnost. Bude tedy do budoucna přípustné, aby se smluvním dědicem stala například i osoba nezletilá, která je omezena ve svéprávnosti z důvodu nedostatku věku; tím spíše pak osoba nezletilá, již byla svéprávnosti přiznána soudem.

3.1.3. Způsobilost třetí osoby

Z dědické smlouvy může profitovat i třetí osoba, navzdory tomu, že nebyla její smluvní stranou. Jinými slovy, dědickou smlouvu lze uzavřít i ve prospěch třetího. Tato třetí osoba musí být v dědické smlouvě náležitým způsobem identifikována. Vzhledem k tomu, že bude vždy jen příjemcem, zatímco jí z dědické smlouvy nebudou vznikat žádné povinnosti (co do závazků jednostranná dědická smlouva)³², jeví se jako dostačující, aby u ní v době smrti zůstavitele byla naplněna dědická způsobilost. Kontraktační způsobilosti není zapotřebí. Touto třetí osobou proto může být i *nasciturus* jakožto dítě počaté, ale dosud nenarozené nebo právnická osoba, která má teprve vzniknout.³³

Dá se předpokládat, že k těmto situacím bude standardně docházet v případě, kdy na základě ujednání smluvních stran zůstavitel povolá k dědictví nebo jeho části třetí osobu, na níž druhé smluvní straně záleží (př. rodinné vazby), a druhá smluvní strana se zaváže poskytnout zůstaviteli nějaké plnění.

3.2. Náležitosti předmětu

Dědickou smlouvou je možné povolát osobu za dědice i odkazovníka. Předmětem dědické smlouvy může tedy být jak dědictví, případně podíl na něm (smluvní dědic), tak odkaz věci

³¹ Dědická nezpůsobilost je upravena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. §§ 1481 - 1483. Nový občanský zákoník dosavadní dva důvody dědické nezpůsobilosti zpřesnil a dva další zavedl *nově*. Dědickou způsobilost nově postrádá i manžel, který se vůči zůstavujícímu manželu dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí a zůstavitel z tohoto důvodu podal návrh na rozvod manželství, přičemž rozvodové řízení v době smrti zůstavitele trvalo, a rodič zbavený rodičovské zodpovědnosti proto, že ji či její výkon zneužíval nebo že výkon rodičovské zodpovědnosti z vlastní viny závažným způsobem zanedbával. Dva posledně jmenované důvody nezpůsobilosti se ovšem vztahují pouze k zákonné dědické posloupnosti.

³² Z tohoto důvodu nebude ze strany třetí osoby povolání k dědictví vyžadován souhlas ke změně nebo zrušení dědické smlouvy.

³³ Zákon č. 89/2012, občanský zákoník, ust. § 1478.

nebo práva (smluvní odkazovník). Z důvodu přehlednosti zákon stanoví, že co se ve vztahu k dědické smlouvě stanoví o smluvním dědici, platí obdobně i pro smluvního odkazovníka.³⁴ Bez ohledu na konkrétní podobu předmětu dědické smlouvy je nezbytné, aby tento předmět byl z hlediska faktického možný a z hlediska právního dovolený.

3.2.1. Omezení věcného rozsahu dědické smlouvy

V rámci výkladu o předmětu dědické smlouvy nelze opominout důležitou skutečnost, a sice že dědickou smlouvou nelze pořídit o celé pozůstalosti. Zůstaviteli není dovoleno (na jeho vlastní ochranu) zahrnout do dědické smlouvy veškerý majetek. Zcela shodně s právní úpravou z Obecného zákoníku občanského z roku 1811³⁵ čtvrtina pozůstalosti musí zůstat volná, dědickou smlouvou nedotčená. Je-li pak vůle zůstavitele skutečně taková, aby veškerá pozůstalost po jeho smrti připadla osobě, která již byla ke třem čtvrtinám pozůstalosti povolána za smluvního dědice, může zůstavitel projevit takovou vůli závětí.

Tři čtvrtiny majetku, o němž může zůstavitel pořídit dědickou smlouvou, jsou počítány nikoli ke dni uzavření dědické smlouvy, nýbrž ke dni smrti zůstavitele. Ve vztahu k těmto třem čtvrtinám je zůstavitel neomezen; tím není dotčeno právo nepominutelných dědiců domáhat se práva na jejich povinný díl.³⁶

Jakkoli je pravdou, že jedna čtvrtina pozůstalosti by měla zůstat volná, je vhodné v tomto okamžiku uvážit účel takto nastavené regulace. *Ratio* toho, aby zůstavitel nemohl pořídit o celém majetku bez omezení, je snaha ochránit jeho samotného před neuvážlivými a následně jen těžko napravitelnými kroky. Za předpokladu, že zůstavitel pořídí o celém svém majetku dědickou smlouvou a následně již nepořídí ani závět', ani jinou dědickou smlouvou, tak sama skutečnost, že pořídil o celém majetku, nebude mít na platnost dědické smlouvy vliv.³⁷ Pokud by však zůstavitel pořídil závět' nebo pokud by uzavřel další dědickou smlouvu, měly by osoby tímto způsobem k dědictví povolané možnost domáhat se neplatnosti dědické smlouvy v rozsahu, v jakém předmět dědické smlouvy přesahuje ke dni smrti zůstavitele hodnotu tří čtvrtin jeho majetku.

³⁴ Zákon č. 89/2012, občanský zákoník, ust. § 1583.

³⁵ Zákon č. 946/1811, obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů, ust. § 1253.

³⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1492.

³⁷ Tento přístup se za účinnosti Obecného zákoníku občanského neaplikoval. Dle Krčmáře mělo překročení limitu tří čtvrtin za následek neplatnost dědické smlouvy v této části. *Viz*: KRČMÁR, Jan. *Právo občanské 5. díl právo dědické*. 2. vydání. Praha: Všehrad, 1933, s. 118.

Limit tří čtvrtin neplatí ve všech případech bez výjimky. Nový občanský zákoník nezapomněl ani na osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny pro závažnou duševní poruchu spočívající v chorobné závislosti na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů. V jejich případě je možné dědickou smlouvou pořídit o třech čtvrtinách majetku, o němž jsou tito způsobilí pořídit závětí. Co do zbývajících čtvrtiny jsou oprávněni pořídit závětí podle své zvlášť projevené vůle; v opačném případě připadne tato část dědicům ze zákona.³⁸

V souvislosti s omezením testovací svobody zůstavitele co do rozsahu majetku, o němž lze dědickou smlouvou pořídit, bych chtěla podotknout, že je skutečně složité nastavit systém tak, aby bylo vyváжено na jedné straně právo zůstavitele pořídit o svém majetku bez omezení a na druhé straně zájem na tom, aby byl zůstavitel vůči neuvážlivým rozhodnutím chráněn. S ohledem na skutečnost, že cesta k vyvázání se z dědické smlouvy je podstatně klikatější než způsoby, jakými lze zrušit závět', je na místě chránit zůstavitele i jeho zákonné dědice, kteří jsou sjednáním dědické smlouvy kráceni.

3.3. Náležitosti právního jednání

3.3.1. Náležitosti formální

Dědická smlouva musí být *ex lege* vyhotovena ve formě veřejné listiny. Za současného právního stavu je za veřejnou listinu považován pouze notářský zápis. Stejně jako v případě nedodržení požadavků kladených na osobu zůstavitele (*viz* výše) i v tomto případě zákon nabádá, aby s dědickou smlouvou, která nesplňuje formální náležitosti, bylo naloženo jako se závětí, pokud má všechny její náležitosti (konverze). V tomto ohledu nepřejal nový občanský zákoník úpravu Obecného zákoníku občanského, která připouštěla i alografní dědickou smlouvu vyhotovenou za současné přítomnosti dvou svědků. Dědická smlouva mohla být tehdy uzavřena též za přítomnosti dvou svědků před jedním notářem nebo beze svědků před dvěma notáři zároveň, pokud byli jakožto svědci způsobilí.³⁹

³⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1585 odst. 2. Toto ustanovení je nutné číst ve spojitosti s ust. § 1528 odst. 2.

³⁹ KRČMÁR, Jan. *Právo občanské 5. díl právo dědické*. 2. vydání. Praha: Všechno, 1933, s. 52.

Ke vzniku, změně nebo zániku dědické smlouvy je kogentně vyžadováno osobní jednání. S ohledem na závažnost právních následků, které dědická smlouva vyvolává, jsou smluvní strany zbaveny práva nechat se zastoupit na základě plné moci.⁴⁰

3.3.2. Náležitosti obsahové

Vycházejí z toho, že dědická smlouva je svou povahou smíšeným právním jednáním, je nezbytné, aby veřejná listina splňovala požadavky kladené jak na poslední pořízení, tak na smlouvy. Dědická smlouva musí být především určitá⁴¹; nesmí být pochyb o tom, kdo jsou smluvní strany stejně jako o tom, ke které části pozůstalosti se smluvní dědic povolává. Předmět dědické smlouvy by měl být vymezen jako dědický podíl (v případě smluvního dědice), nebo jako výčet jednotlivých hodnot (v případě smluvního odkazovníka). Vymezení vzájemných práv a povinností zákon *obecně* ponechává na dohodě smluvních stran. Kontrahenti dokonce mohou v dědické smlouvě výslovně vyloučit právo smluvního dědice dědictví odmítnout; pokud tak neučiní, jeho právo na odmítnutí dědictví zůstává zachováno.⁴²

Dle mého soudu nic nebrání tomu, aby zůstavitel uzavřel i více dědických smluv, ať už s více osobami, anebo se stejnou osobou. Podmínkou je, že bude vyhověno literě zákona zejména v tom smyslu, že úhrn majetku, o němž bude všemi dědickými smlouvami pořízeno, nepřevyšší tři čtvrtiny celkové pozůstalosti a že dědické smlouvy vedle sebe svým obsahem ob-
stojí.

3.3.3. Podmínky v dědické smlouvě

S ohledem na kontraktační prvky dědické smlouvy je výslovně stanoveno, že se na podmínky uvedené v dědické smlouvě použijí ust. §§ 548 a 549.⁴³ Předmětná ustanovení jsou upravena v obecné části nového občanského zákoníku, konkrétně pak v úvodu jeho hlavy V části první upravující Obecná ustanovení vztahující se k právnímu jednání. Tím je vyloučena aplikace ustanovení o podmínkách v závěti. Předmětné ustanovení o aplikaci *obecných* podmínek bude mít v praxi mimořádně významný dopad, neboť se nebude aplikovat - mimo jiné -

⁴⁰ Tento požadavek nelze překlenout ani zvláštní plnou mocí udělenou ke konkrétnímu právnímu jednání, kteroužto možnost například pro odmítnutí dědictví předpokládá ust. § 1485 odst. 2. Výslovně vyjádřená nemožnost nechat se zastoupit je konkretizací ust. § 1496, které normuje, že zůstavitel nemůže povolání dědice svěřit jinému.

⁴¹ Dědická smlouva musí obsahovat všechny pojmové znaky právního jednání a konvenovat všem náležitostem, které zákon pro konkrétní právní jednání vyžaduje.

⁴² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1485 odst. 1.

⁴³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1587.

ust. § 1561, které ukládá závětnímu dědici nebo odkazovníkovi, aby splnil podmínku po smrti zůstavitele, byť ji již jednou splnil za zůstavitelova života.

Ačkoli je v ust. § 548 vedle odkládací podmínky upravena i podmínka rozvazovací, její využití v dědické smlouvě je však nutno vyloučit. Důvodová zpráva v této souvislosti uvádí: „*Na nezákonné či nesrozumitelné podmínky (případ podmínky rozvazovací) se nebledí jako na nena-psané, nýbrž jsou neplatné s případnými důsledky pro platnost celé smlouvy.*“⁴⁴

3.4. Úplatnost dědické smlouvy

V duchu zásady autonomie vůle zůstává plně na rozhodnutí smluvních stran, zda dědic-kou smlouvu učiní kontraktem bezúplatným nebo úplatným. Zákon v tomto ohledu ničeho neuvádí. Odborná veřejnost však se k tomuto tématu vyjadřuje. Například Tlášková tento zá-věr potvrzuje a uvádí, že pod pojmem „úplata“ je třeba spatřovat i jiný majetkový prospěch, než peněžité plnění.⁴⁵ Je nesporné, že zůstavitel poskytuje smluvními dědici (případně třetí osobě) výhodu tím, že jej povolává k části pozůstalosti. Nabytím pozůstalosti dojde na straně oprávněné osoby k rozšíření její majetkové sféry. Není tedy nejmenšího důvodu, aby dědická smlouva nemohla být sjednána jako smlouva úplatná. Konkretizace případného protiplnění a podmínek, za nichž bude zůstaviteli poskytnuto (např. jednorázové plnění, renta), může být předmětem dědické smlouvy, ale i samostatné dohody. Dají-li strany přednost samostatné do-hodě, nebude již nezbytné, aby byla vyhotovena ve formě veřejné listiny, neboť otázka úplat-nosti, případně bezúplatnosti nepředstavuje podstatnou náležitost dědické smlouvy. V každém případě se domnívám, že by bylo vhodné, aby dědická smlouva obsahovala alespoň zmínku o tom, zda se jedná o smlouvu bezúplatnou, nebo úplatnou.

3.5. Dědická smlouva ve vztahu ke zřeknutí se dědického práva

Střední kodex, společně s dalšími instituty dědického práva, nepřevzal z předchozí právní úpravy ani tradiční institut zřeknutí se dědictví. Na to, jak v praxi může chybět, upozorňuje mezi dalšími Kučera, který ve své publikaci uvádí následující příklad.⁴⁶ „*V dědickém řízení po zů-staviteli se manželka a syn v rámci dohody o vypořádání dědictví vzdají domu po zůstaviteli ve prospěch dcery, resp. sestry, neboť v ten okamžik na rozdíl od nich potřebuje vyřešit otázku bydlení. Tím, že zákon nepřipouš-*

⁴⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 395 [cit. 20. ledna 2013]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

⁴⁵ TLÁŠKOVÁ, Šárka. Aktuálně k návrhu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích. *Ad Notam*, 2011. 2 č. 5 s.

⁴⁶ KUČERA, Robert. *Dědické právo*. Praha: Linde, 2001, s. 119 - 120.

ti zřiči se dědictví, nelze účinně zajistit, aby poté, co zemře matka sourozenců, pozůstalost po ní připadla nopak jenom synovi, resp. bratrovi. Za současného právního stavu nezbyvá, než se spoléhat na sestřin smysl pro spravedlnost, že se nebude domáhat svého práva na zákonný podíl z dědictví z titulu nepominutelného dědice.“ Neoptimálnějším řešením takto načrtnuté situace je právě institut zřeknutí se dědického práva neboli renunciace. Je však pochopitelné, že zřekne-li se nepominutelný dědic svého práva na dědictví například právě z důvodu tohoto „vyrovnání se s vlastním sourozencem“, činí tak v domnění, že pozůstalost připadne tomuto sourozenci. Proto nový občanský zákoník v ust. § 1586 navrhuje, aby v případě, že „*dědická smlouva byla uzavřena s tím, že se ostatní dědici zřekli svého dědického práva, pozbyvá zřeknutí se dědictví účinky, nedědí-li dědic povoláný v dědické smlouvě*“.⁴⁷ Předmětné ustanovení je konkretizací obecného ust. § 1484 odst. 2 ve vztahu k dědické smlouvě. Nebýt této regulace, mohlo by nastat nespravedlivé uspořádání majetkových poměrů, nemluvě o nezanedbatelném riziku zneužití tohoto postupu.

3.6. Dispozice s pozůstalostí

Na tomto místě bych se ráda pozastavila nad dikcí významného ustanovení. Dle ust. § 1588 odst. 1 „*Dědická smlouva zůstaviteli nebrání, aby se svým majetkem nakládal za svého života dle libosti. Není-li ujednáno něco jiného, nemůže strana povoláná za dědice převést své právo na jinou osobu.*“

Faktické nezbytnosti tohoto ustanovení přisvědčuje také *de facto* totožná právní úprava v Obecném zákoníku občanském z roku 1811⁴⁸, kterou Krčmář komentuje následovně: „*Pořizovatel však může jméním svým po libosti nakládati inter vivos. Dědic povoláný smlouvou nenabývá práva ke jmění tomu za života pořizovatelova a nemůže žádati zajištění budoucího dědictví.*“⁴⁹

Pravděpodobně nebude obtížné najít argumenty na podporu toho, aby zůstavitel zůstal neomezen v dispozici s tou částí pozůstalosti, která má připadnout druhé smluvní straně nebo třetí osobě povolané na základě dědické smlouvy. Dědická smlouva vždy byla koncipována jako kontrakt, jehož účinky se aktivizují až smrtí zůstavitele. Podle důvodové zprávy „*dědická smlouva zakládá povolání smluvní strany za dědice - a jen to.*“⁶⁰ (koncepce presumptivního dědice). Pokud tedy bude příslušná část budoucí pozůstalosti zůstavitelem zčásti nebo zcela spotřebo-

⁴⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1586.

⁴⁸ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (ed). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi - 3. díl*. 1. vydání. Praha: Linhart, 1936, s. 564.

⁴⁹ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské 5. díl právo dědické*. 2. vydání. Praha: Věšhrad, 1933, s. 53.

⁵⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 395 [cit. 20. ledna 2013]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

vána nebo se z jiného důvodu nebude nacházet v jeho majetkové podstatě, přejde na osobu oprávněnou z dědické smlouvy jen ta část slíbené pozůstalosti, k jejímuž spotřebování za života zůstavitele nedošlo a která v okamžiku jeho smrti tvoří součást zanechané pozůstalosti. Nebude-li jí, na smluvní dědice nepřejde nic. Z tohoto důvodu je dědická smlouva označována jako *smlouva odvážná* (aleatorní). Pozice smluvního dědice přesto nemusí spočívat v tom, že bude jen odevzdaně čekat, zdali mu ze zůstaveného majetku něco zbude. Zde vystupuje do popředí kontraktuální povaha dědické smlouvy, která nechává smluvním stranám na vůli, jakými prostředky svá práva a povinnosti do budoucna zajistí. Dá se předpokládat, že instituty zajištění nebo utvrzení - z nichž především zástavní právo a smluvní pokuta - najdou v dědických smlouvách své místo, zejména pak v případech, kdy smluvními stranami nebudou osoby navzájem si blízké.

Částečně jako protiváhu vůči právu zůstavitele nakládat s vlastním majetkem dle libosti stanoví zákon prostředky ochrany, k jejichž užití je smluvní dědic oprávněn, pořídí-li zůstavitel pro případ smrti nebo uzavře-li darovací smlouvu tak, že je to s dědickou smlouvou neslučitelné. Z dikce zákona plyne, že taková neslučitelnost zakládá neúčinnost právních jednání. Té se musí smluvní dědic zákonnými prostředky dovolat. V této souvislosti se však nabízí několik praktických otázek. Například Šešina pokládá navržený postup za problematický. Tvrdí, že smluvní dědic nemá za zůstavitelova života vůči němu žádný konkrétní majetkový nárok a je tedy otázkou, zda by žaloba byla úspěšná. O úspěšnosti žaloby podané po smrti zůstavitele si ce nepochybuje, ale zároveň dodává, že v ten okamžik již nemusí být zachována lhůta určená zákonem pro dovolání se relativní neúčinnosti.⁵¹ Nezbytnou podmínkou pro dovolání se neúčinnosti právního jednání je mimo jiné prokázání *úmyslu* zůstavitele zkrátit smluvního dědice (*viž* obecná ustanovení o relativní neúčinnosti). Vzniká například otázka, zda by za takové *zkrácení* bylo možné považovat darování majetku (předmětu dědické smlouvy) na dobročinné účely. Zákon v tomto ohledu mlčí; odpověď na tuto otázku přinese pravděpodobně až soudní praxe. Ve svém odborném článku Dobešová pro srovnání uvádí, že v Německu se darování majetku na dobročinné účely za krácení smluvního dědice nepovažuje. Podle ustáleného názoru německých soudů krácením práva smluvního dědice není ani snaha zůstavitele o lepší zaopatření své osoby na stáří.⁵²

⁵¹ ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 3, s. 5.

⁵² DOBEŠOVÁ, Lenka. Dědická smlouva, aneb „staronový dědický titul“. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. XX, č. 3, s. 295.

Co se týče neslučitelnosti dědické smlouvy s případnou pozdější závětí, zastávám názor, že pokud by zůstavitel zanechal dědickou smlouvu dřívějšího data a závěť pozdějšího data (k níž by dědic nedal souhlas ve formě veřejné listiny⁵³), nebylo by dovolání se neúčinnosti právního jednání pravděpodobně zapotřebí.⁵⁴

V ust. § 1588 odst. 1 druhá věta je normována povinnost smluvního dědice zdržet se převodu práva na budoucí pozůstalost (ani pro případ své smrti). Jedná se ovšem o ustanovení dispozitivní povahy; použití této normy tedy může být ujednáním smluvních stran vyloučeno.

3.7. Zrušení dědické smlouvy

Jelikož je dědická smlouva dvoustranným právním jednáním, je k jeho vzniku, změně i zániku nezbytný shodný projev vůle obou smluvních stran. V tomto ohledu (a nejen v něm) se výrazně odlišuje od jednostranného pořízení pro případ smrti, jímž je testament. Jakákoli změna nebo zrušení dědické smlouvy by se měla dít zpravidla na základě dohody smluvních stran.⁵⁵

Zákon dále připouští, aby zůstavitel zrušil své povinnosti z dědické smlouvy pořízením závěti. Ve světle výše uvedeného se však k platnosti závěti vyžaduje výslovného souhlasu smluvního dědice učiněného ve formě veřejné listiny. Pokud by souhlas nebyl ze strany smluvního dědice udělen, dědická smlouva by zůstala nedotčena.

Do finální verze vládního návrhu nového občanského zákoníku nakonec nebylo zařazeno původně navrhované ustanovení s následujícím zněním⁵⁶: „*Pro zánik závazku z dědické smlouvy platí ustanovení o zániku závazků ze smluv.*“. Jeho platnost je však vzhledem k povaze dědické smlouvy jako kontraktu nezpochybnitelná. Jako přílehlavý příklad nám může posloužit nemožnost plnění jako jeden z důvodů zániku závazků ze smluv. Napasováno přímo na dědickou smlouvu, ve vztahu k níž bylo výše uvedeno, že zůstavitel je za svého života zcela neomezen v dispozici se svým majetkem (tj. předmětem dědické smlouvy), může nastat situace, že zůstavitel předmět dědické smlouvy zcizí nebo spotřebuje, a tím dojde k nemožnosti plnění. Jako důvod zrušení dědické smlouvy nelze vyloučit ani odstoupení od smlouvy v případě, že tak při-

⁵³ Viz zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1591.

⁵⁴ Tento názor vyjádřen také v ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 3, s. 5.

⁵⁵ V případě dědické smlouvy uzavřené ve prospěch třetí osoby nepředstavuje tato třetí osoba smluvní stranu dědické smlouvy; jejího souhlasu ke změně nebo zrušení dědické smlouvy proto není zapotřebí.

⁵⁶ ŠEŠINA, Martin. Diskuse o návrhu nového občanského zákoníku II. *Ad Notam*, 2005, roč. 11, č. 5, s. 169.

pouští zákon (*viz* kontraktuální povaha dědické smlouvy) nebo byla-li taková možnost výslovně ujednána smluvními stranami.⁵⁷

3.7.1. Konverze

Shodně s Obecným zákoníkem občanským z roku 1811 připustil i nový občanský zákoník takzvanou konverzi dědické smlouvy.⁵⁸ Význam konverze je zřejmý - v největší možné míře šetřit zůstavitelovu vůli o tom, jakým způsobem mají být uspořádány majetkové poměry po jeho smrti. Ve smyslu zásady od většího k menšímu (*a mairi ad minus*) se považuje za spravedlivé, aby dědická smlouva neplatná z taxativně uvedených důvodů byla platná alespoň jako závěť, splňuje-li všechny požadavky, které zákon na závěť klade. Bude jistě lépe vyhověno zůstavitelově vůli, pokud dědickou smlouvou povolanému dědici připadne tentýž majetek alespoň na základě závěti, než aby připadl zákonným dědicům, stát nevyjímaje. Při této úvaze je správné vycházet z názoru, že kdyby si zůstavitel přál, aby pozůstalost v budoucnu náležela jeho zákonným dědicům, neuzavřel by dědickou smlouvu, která jejich dědický podíl zkracuje. Konkrétní případy konverze *viz* výše.

3.8. Dědická smlouva uzavřená mezi manžely

3.8.1. Zvláštní ustanovení o dědické smlouvě uzavřené mezi manžely

Na závěr právní úpravy vztahující se k dědické smlouvě nacházíme *zvláštní* ustanovení o dědické smlouvě uzavřené mezi manžely. Hned na úvod této kapitoly dlužno říci, že ačkoli ust. §§ 1592 a 1593 upravují výlučně dědickou smlouvu uzavřenou mezi *manžely*, je nezbytné tyto normy číst ve spojitosti s ust. § 3020, které v rámci ustanovení společných pro celý nový občanský zákoník uvádí: „*Ustanovení části první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.*“.

Podstatou uzavření dědické smlouvy mezi manžely je, že jeden manžel povolává druhého za dědice nebo odkazovníka a druhý manžel toto povolání přijímá (jednostranná dědická smlouva), anebo se takto za dědice nebo odkazovníky povolávají oba manželé navzájem (dvoustranná dědická smlouva).⁵⁹ Mimo to platí, že rozhodnou-li se manželé upravit rozsah svého společného jmění *smluvně* (*viz* smluvní režim společného jmění manželů), pak v té části,

⁵⁷ K odstoupení od dědické smlouvy ze strany zůstavitele by mohlo dojít například z důvodu nezaplacení dojednané úplaty smluvním dědicem.

⁵⁸ Obecná konstrukce konverze právního jednání je upravena v ust. § 575.

⁵⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1592.

v níž jsou jejich majetkové poměry upraveny pro případ zániku manželství smrtí jednoho z manželů, se tato smlouva považuje za smlouvu dědickou⁶⁰, splňuje-li její náležitosti.⁶¹

Není bez zajímavosti, že Obecný zákoník občanský z roku 1811 připouštěl uzavření dědické smlouvy *pouze* mezi manžely. Stejně byla koncipována i osnova československého občanského zákoníku z roku 1937. Toto omezení nový občanský zákoník nepřejímá a v duchu širokého pojetí autonomie vůle jakožto stěžejní zásady soukromého práva umožňuje, aby si zůstavitel za smluvního dědice vybral kohokoli. Ozývají se však i hlasy kritizující tuto variantu, a to zejména s poukazem na riziko zneužití dobré vůle starých lidí, kteří na sklonku života nejsou s to uvážit závažné následky svého právního jednání. Například Elšík v této souvislosti vyslovuje obavu, že by mohlo docházet k manipulaci seniorů nacházejících se v ekonomických potížích, kterým bude nabízeno finanční plnění výměnou za povolání za smluvního dědice.⁶² Takový dopad je samozřejmě nutné připustit a brát na něj zřetel, ovšem na druhou stranu je možné tutéž situaci vnímat i jako výhodu, která seniorovi umožní setrvat v domě, v němž žil celý život a z něhož by byl jinak nucen se kvůli finančním problémům vystěhovat.

Shodně se zahraničními právními úpravami je přípustné, aby dědickou smlouvu mezi manžely uzavřeli také snoubenci. Taková dědická smlouva však nenabude účinnosti dříve než vznikem manželství. Je tedy uzavřena s odkládací podmínkou závislou na nejisté právní skutečnosti - uzavření manželství. Za předpokladu, že by snoubenci od záměru uzavřít manželství z jakéhokoli důvodu upustili a přesto by jeden druhého chtěl povolát za smluvního dědice, nic tímto osobám nebrání uzavřít dědickou smlouvu dle obecných ustanovení o dědických smlouvách.

3.8.2. Účinky rozvodu manželství na dědickou smlouvu

Specifická povaha dědických smluv uzavřených mezi manžely s sebou přináší i zvláštní důvody pro jejich zrušení. Těmito zvláštními důvody není dotčena vzájemná dohoda smluvních stran o zrušení dědické smlouvy, o níž bylo pojednáno výše. Manželství se ruší pravomocným rozsudkem o rozvodu manželství. Vzhledem k tomu je nutné vyřešit, jaké účinky bude rozvod manželství vyvolávat ve vztahu k již uzavřené dědické smlouvě. Odpověď na tu-

⁶⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 718 odst. 2.

⁶¹ Případy, kdy dědická smlouva vystupuje v jedno s manželskou smlouvou, jsou v zahraničí časté a k jejich uplatnění se přistupuje mnohdy více, než k uzavření dědické smlouvy samotné. O tom DOBEŠOVÁ, Lenka. Dědická smlouva, aneb „staronový dědický titul“. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. XX, č. 3, s. 294.

⁶² ELŠÍK, Petr. Několik úvah k dědické smlouvě obsažené ve vládním návrhu nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2011, roč. 17, č. 5, s. 8.

to otázku přináší přímo zákon, který v ust. § 1593 odst. 1 normuje, že práva a povinnosti vyplývající pro smluvní strany z dědické smlouvy zůstávají rozvodem manželství *nedotčeny* - jinými slovy práva a povinnosti vyplývající z dědické smlouvy se rozvodem manželství neruší. Jedná se o ustanovení svou povahou dispozitivní, kteréžto může být smluvními stranami vyloučeno.

Taková úprava majetkových poměrů by se mohla v určitých případech jevit jako striktní. Proto se každý manžel může po rozvodu manželství domáhat, aby dědickou smlouvu zrušil soud. Nový občanský zákoník pak ukládá soudci povinnost, aby po pečlivém uvážení všech okolností konkrétního případu nezrušil tu dědickou smlouvu, kterou je k pozůstalosti povolán manžel, jež rozvrat manželství nezapříčinil a s jeho rozvodem nesouhlasil. Ani v tomto ohledu se nový občanský zákoník svou dikcí významně neodchyluje od Obecného zákoníku občanského z roku 1811, neboť zájem na ochraně slabší strany byl a je aktuální vždy.

Bude tedy úkolem rozhodovací praxe soudů, aby podaly výklad pojmů, jako jsou „manžel, který nezapříčinil rozvrat manželství“⁶³ a „manžel, který s rozvodem manželství nesouhlasil“. Domnívám se, že by soud měl toto ustanovení vykládat spíše restriktivně, neboť vůle zůstavitele je vedena snahou zajistit přeživšího manžela právě z důvodu, že je mu osobou blízkou, k níž ho pojí úzký citový vztah. Manželé uzavírající dědickou smlouvu by měli předně využít dispozitivní povahy tohoto ustanovení, které slovy „*ledaže dědická smlouva určí něco jiného*“ dává jasně najevo, že jsou manželé oprávněni v dědické smlouvě stanovit, že práva a povinnosti z ní vyplývající zanikají dnem právní moci rozsudku o rozvodu jejich manželství. Tomu, aby dědická smlouva uzavřená mezi manžely nevyvolala po rozvodu manželství takovýto nechtěný následek, věřím, do jisté míry zamezí i notáři náležitým poučením manželů, příp. snoubenců.

3.8.3. Účinky prohlášení manželství za neplatné na dědickou smlouvu

V případě prohlášení manželství za neplatné je však situace odlišná, neboť se má za to, že manželství, které bylo prohlášeno za neplatné, nikdy nevzniklo. Prohlášením manželství za neplatné se ruší práva a povinnosti z dědické smlouvy, pokud takové manželství nezaniklo již dříve smrtí jednoho z manželů.⁶⁴

⁶³ Podle mého názoru by uvedený pojem měl být vykládán shodně s interpretací pojmu „manžel, který se na rozvodu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel“, který je podmínkou takzvaného rozvodu manželství s tvrdostní klauzulí.

⁶⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1593 odst. 2. Obecný zákoník občanský k následkům prohlášení manželství za neplatné přistupoval následovně: „*Prohlásí-li se manželství neplatným, rozpadají se také svatební smlouvy; jmění se uvede v předešlý stav, pokud tu jest. Strana mající vinu má však odškodnit nevinnou stranu.*“

4 Odkaz

4.1. Představení institutu

Výklad o odkazech by se slušelo uvést definicí z pera uznávaného odborníka na římské právo. Bartošek ve své Encyklopedii římského práva odkaz vymezuje jako „*bezplatné testamenní nařízení majetkového prospěchu, zakládající singulární sukcesi nabyvatele k tíži ustanoveného dědice*“.⁶⁵ Určitý posun v chápání odkazu demonstrují definice autorů pozdějších. Například Kincl za odkaz považuje „*jednostranný právní úkon na případ smrti, kterým zůstavitel poskytuje k tíži svého dědictví majetkový prospěch osobě, jež není jeho dědicem*“.⁶⁶

Odkaz je nazýván též legátem, pojmem odvozeným od latinského slovesa *legare*, které se do češtiny překládá jako „*dát příkaz*“, „*příkázat*“.⁶⁷

Na úvod je vhodné představit subjekty, které se na odkazu podílejí. Jsou jimi zpravidla zůstavitel, dědic a odkazovník. Základním myšlenkovým východiskem odkazu je, že zůstavitel ve svém posledním pořízení povolá odkazovníka k pozůstalosti jednotlivé věci nebo jednotlivého práva, které je po jeho smrti dědic povinen odkazovníkovi vydat nebo na něj převést (*viz* níže *damnační legát*). Z takto nastíněné koncepce je patrné, že mezi těmito subjekty nevzniká třístranný právní vztah, neboť odkazem se věc nebo právo z pozůstalosti nenabývá přímo, ale zprostředkovaně od osoby odkazem obtížená.⁶⁸

Rozlišením pojmů „*dědictví*“ a „*odkaz*“ se *expressis verbis* zabývá i nový občanský zákoník.⁶⁹ V protikladu k předcházejícímu ust. § 1475 odst. 3, které objasňuje dvojici pojmů „*dědic*“ a „*dědictví*“, definuje nový občanský zákoník odkaz následovně: „*Odkazem se odkazovníku zřizuje pohledávka na vydání určité věci, popřípadě jedné či několika věcí určitého druhu, nebo na zřízení určitého práva. Odkazovník není dědicem.*“.⁷⁰ Zákonodárce tak vylučuje zaměnitelnost všech výše uvedených pojmů a vnáší do terminologie dědictvého práva jednotnost.

⁶⁵ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 2. vydání. Praha: Academia, 1994, s. 171.

⁶⁶ KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 304.

⁶⁷ QUITT, Zdeněk, KUCHARSKÝ, Pavel. *Česko-latinský slovník starověké a současné latiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 365.

⁶⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 396 [cit. 20. ledna 2013]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

⁶⁹ Vztah mezi pojmy „*dědictví*“ a „*odkaz*“ není nikterak podmíněn vztahem mezi univerzální a dříve uplatňovanou singulární sukcesí. S pojetím odkazu jako singulárním právním nástupnictvím se nový občanský zákoník zcela rozchází.

⁷⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1477.

4.2. Historický vývoj

4.2.1. Odkaz v římském právu

Jakkoli jsou dědické smlouvy označovány za tradiční instituty dědického práva, jejich tradice se nedá zdaleka porovnat s tradicí, jaké se po celá staletí těší odkazy. Počátky tohoto institutu sahají hluboko do starověkého Říma, které zavedlo základní kategorizaci odkazů na legáty civilní (vindikační a damnační legáty) a fideikomisy. Rané římské právo se vyznačovalo přehnaným formalismem, kdy platnost právního jednání byla závislá na dodržení celé řady předepsaných úkonů. Důsledné nedodržení byť jediné formule pak zneplatňovalo právní jednání jako celek. Jako neformální alternativa se vyvinula takzvaná svěřenství (*fideicommissum*), která měla podobu prosby „svěřené věrnosti dědice nebo jiné osoby, která něčeho z pozůstalosti nabyla“.⁷¹ S postupným vývojem římského práva u civilních legátů formalistický důraz slábl a naopak, ve snaze o sjednocení požadavků na civilní legáty a fideikomisy, byly u fideikomisů stanoveny určité minimální náležitosti, čímž byla fideikomisům poskytnuta dosud chybějící právní ochrana. Následně oba instituty splynuly v jedno.

Předně je třeba uvést, že první druh závěti v římském právu se svou povahou blížil spíše odkazu⁷², jinými slovy testamentární dědic nebyl povolán k celé pozůstalosti nebo její části jako osoba vstupující do všech práv a povinností zůstavitele, nýbrž jen k pozůstalosti jednotlivé věci nebo jednotlivého práva. Následně bylo od tohoto druhu závěti upuštěno a dědění na základě testamentární posloupnosti vycházelo napříště z koncepce univerzální sukcese. Ve starověkém Římě bývalo zvykem, že se univerzálním dědicem zůstavitele stal jeho prvorozený syn.⁷³ Historickým důvodem stojícím za zrodem koncepce singulárního právního nástupnictví, a tedy i vzniku odkazu, byla snaha římských občanů o zajištění manželky nebo dalších příbuzných, případně dětí vyloučených z dědické posloupnosti.⁷⁴

Dědickému právu se věnuje přibližně v polovině pátého století př. n. l. Zákon dvanácti desek. Z dochovaných úryvků jeho desky páté⁷⁵ nejsou patrné žádné konkrétní zmínky o od-

⁷¹ ČERNOCH, Radek. Odkaz v Římě a domácím právním vývoji. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. XX, č. 3, s. 288. Fideikomisy jsou předobrazem institutu svěřeneckého nástupnictví, (znovu) zavedeného novým občanským zákoníkem. Ačkoli je úzký vztah mezi odkazem a svěřeneckým nástupnictvím nepopiratelný, pro nedostatek prostoru bude tato práce nadále zaměřena pouze na odkazy.

⁷² BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ve třech fázích jeho vývoje*. Praha: Academia, 1988, s. 181.

⁷³ SALÁK, Pavel. *Odkaz - římskoprávní institut ve světle českého práva 20. stol.* [online]. Law.muni.cz, 2010 [cit. 13. února 2013]. Dostupné na

< [http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Salak_Pavel_\(4066\).pdf](http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Salak_Pavel_(4066).pdf) >

⁷⁴ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 2. vydání. Praha: Academia, 1994, s. 172.

⁷⁵ SKĚJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva*. 1. vydání. Praha: Orac, 2001, s. 34 - 37. Materie dědického práva je v Zákonu dvanácti desek upravena ve dvanácti ustanoveních.

kazech. O Zákonu dvanácti desek je však známo, že upravoval pouze ty aspekty práva, které byly v dané době obecně považovány za problematické. Proto z nedostatku úpravy odkazu nelze *a priori* usuzovat na jeho neexistenci. Zaznívají názory, že se odkaz vyvinul z institutu darování *mortis causa* poté, co se přibližně v době vydání Zákona dvanácti desek připustila možnost, aby darování pro případ smrti bylo v jedno právní jednání spojeno s ustanovením za dědice.⁷⁶ Gaiova učebnice práva ve čtyřech knihách podává k odkazům poměrně ucelený a detailní výklad.

Římské právo představilo následující kategorizaci odkazů, o které se zmiňuje již Gaius. Zprvu byly jednotlivé druhy odkazů striktně rozlišovány, rozdíly mezi nimi se začaly postupně stírat až v období vulgarizace práva. Významným krokem k překonání přísného formalismu bylo přijetí *Senatusconsultum Neronianum*, které výslovně připustilo, aby odkaz, který nevyhovuje požadavkům vindikačního legátu, byl považován alespoň za legát damnační.⁷⁷ Za doby císaře Justiniana byly již setřeny veškeré rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi odkazů a všem legátům byly příznány shodné právní účinky.⁷⁸

4.2.2. Kategorizace civilních odkazů v římském právu

Legatum per vindicationem (dále již jen „vindikační legát“) neboli odkaz s věcně-právním účinkem. Na základě vindikačního legátu docházelo k převodu vlastnictví přímo ze zůstavitele na odkazovníka. Vindikačním legátem se odkazovaly pouze ty věci, které byly v kviritském vlastnictví zůstavitele.⁷⁹ Individuálně určené věci musely tuto podmínku splňovat jak v době projevu zůstavitelovy vůle, tak při jeho úmrtí; u genericky určených věcí postačovalo kviritské vlastnictví v době smrti zůstavitele.⁸⁰ Odkazovník se stal vlastníkem odkazu ihned poté, co dědic nabyl dědictví. Od tohoto okamžiku byl odkazovník oprávněn k podání žaloby na vydání věci (*rei vindicatio*) vůči komukoli, kdo měl věc u sebe. Vindikační legát se v římských dobách zřizoval slavnostní formou; byl podmíněn předem stanovenou formulací.

⁷⁶ BONFANTE, Pietro, VÁŽNÝ, Jan. *Instituce římského práva*. Brno: Právník, 1932, s. 684.

⁷⁷ Tamtéž. s. 686.

⁷⁸ Tamtéž. s. 687.

⁷⁹ GAIUS. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Brno: Doplněk, Masarykova univerzita, 1999, s. 120.

⁸⁰ BONFANTE, Pietro. VÁŽNÝ, Jan. *Instituce římského práva*. Brno: Právník, 1932, s. 685.

Za poddruh vindikačního legátu byl považován tzv. *legatum praeceptionem*, legát, který se podle převažujícího názoru římských právníků uplatňoval v řízení o rozdělení pozůstalosti, kdy se osoba z odkazu oprávněná mohla chopit věci přednostně před ostatními spoludědici.⁸¹

Legatum per damnationem (dále již jen „damnační legát“) či odkaz s obligačním účinkem se od výše uvedeného vindikačního legátu odlišoval tím, že nedocházelo k přechodu vlastnictví bezprostředně po nabytí dědictví ze strany dědice. K okamžiku smrti zůstavitele vznikl odkazovníku nárok na vydání odkazu v závislosti na době jeho splatnosti. Bartošek toto právo označuje jako „čekatelské právo neodvislé od vůle dědicovy“.⁸² Právo odkazovníka na vydání odkázané věci vůči dědici muselo být uspokojeno stejně jako pohledávky dalších pozůstalostních věřitelů. Na rozdíl od vindikačního legátu bylo přípustné damnačním legátem odkázat i cizí věci nebo práva. Zatímco odkazovník oprávněný z vindikačního legátu mohl svůj nárok hájit pomocí *actio rei vindicatio*, odkazovník u damnačního legátu byl oprávněn uplatnit tzv. *actio personalit ex testamento* nebo *ex legati*.

Z damnačního legátu se časem vyčlenil *legatum sinendi modo*, který dědici ukládal, aby odkazovníkovi něco dovolil, něco strpět nebo něčemu nebránil.⁸³ Gaius ho co do právní síly řadí na druhé místo za odkaz vindikační a zároveň před odkaz damnační. Právní síla odkazu se *obecně* odvíjela od právní povahy odkázané věci. V případě vindikačního legátu mohla být předmětem odkazu pouze zůstavitelova věc, kterou měl sám v kviritském vlastnictví. Legátem *sinendi modo* bylo dovoleno odkázat věc ve vlastnictví zůstavitele nebo dědice, zatímco legátem damnačním se odkazovaly věci bez ohledu na jejich vlastnictví.

Lze shrnout, že historie odkazů je vskutku bohatá⁸⁴ a zajímavá a že prodělala dlouhý vývoj. Zdá se až neuvěřitelné, jak platné může být právníkům počátku jedenadvacátého století studium historie práva starého bez mála dva tisíce let. Dokladem vysoké úrovně právní kultury té doby je skutečnost, že i v dnešní době zůstává římské právo inspiračním zdrojem mnoha evropských kodexů.

⁸¹ ČERNOCH, Radek. Odkaz v Římě a domácím právním vývoji. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. XX, č. 3, s. 288 dále odkazující na HEYROVSKÝ, Leopold. *Římské právo*. 4. vydání. Praha: J. Otto, 1910, s. 1141.

⁸² BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ve třech fázích jeho vývoje*. Praha: Academia, 1988, s. 187.

⁸³ ČERNOCH, Radek. Odkaz v Římě a domácím právním vývoji. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. XX, č. 3, s. 288.

⁸⁴ O tom svědčí například skutečnost, že Justiníánská Digesta věnovala problematice odkazů celkem pět knih.

4.2.3. Odkaz v novodobých kodexech

Otázce odkazu věnuje ABGB bez mála padesát ustanovení. Některá ustanovení byla recipována do nového občanského zákoníku, neboť vyhovují i právnímu prostředí dnešních dní. Jedná se zejména o obecná ustanovení o odkazech, která mají nadčasový charakter. Jiná ovšem ztratila na aktuálnosti. Posledně jmenovanými ustanoveními mám na mysli především některá pravidla o zvláštních druzích odkazů. Například odkaz věna v současné době již nemá nejmenšího opodstatnění stejně jako kazuistická úprava jednotlivých odkazů jako jsou odkaz nábytku, domácího nářadí, schránky a podobně. Mezi dalšími instituty, o jejichž recepci se neuvažovalo, byly takzvané Odkazové smlouvy, též označované jako smlouvy advitalitní. Tyto odkazové smlouvy v sobě snoubily prvky odkazu a dvoustranného právního jednání, jímž jedna strana nařizuje odkaz ve prospěch druhé strany, přičemž druhá strana toto nařízení přijímá. Stejně jako v případě dědických smluv dříve existoval i zvláštní případ odkazových smluv uzavřených mezi manžely, případně snoubenci.⁸⁵ Funkci odkazových smluv na sebe v novém občanském zákoníku převezme smlouva dědická, neboť tou lze povolat jak za dědice, tak za odkazovníka.

Osnova občanského zákoníku z roku 1937 navrhovala v otázkách odkazů jen drobné korekce. V důsledku Mnichovských událostí, které se přijetí vládního návrhu postavily do cesty, přetrvával v Československu právní dualismus až do roku 1950.⁸⁶

Předchozí bohatou právní úpravu odkazů občanský zákoník z roku 1950 zredukoval na pouhé jedno ustanovení.⁸⁷ Dle ust. § 537 Středního kodexu: „*Byla-li někomu zůstavena peněžitá částka nebo jiná movitá věc jako odkaz, platí o odkazu a o odkazovníkovi přiměřeně ustanovení o dědictví a dědici. Odkazovník však neodpovídá za závazky zůstavitelovy, ani za náklady jeho pohřbu, byla-li odkazovníkovi zůstavena věc, jejíž cena je v poměru k ceně zanechaného majetku jen nepatrná, a jestliže souhrn odkazů nečiní více než čtvrtinu toho, co zbude ze zanechaného majetku do odečtení dluhů.*“ Touto právní úpravou, zejména pak ve spojení s ust. § 511 téhož zákona připouštějícího, aby dědic nabýval „*buď veškerého majetku zůstavitelova nebo jeho poměrného dílu, anebo i jen jednotlivé věci nebo práva*“, bylo do té doby tradiční rozlišování mezi univerzální a singulární sukcesí zcela setřeno.⁸⁸

⁸⁵ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské 5. díl právo dědické*. 2. vydání. Praha: Všehrad, 1933, s. 118 - 119.

⁸⁶ Zatímco ABGB vycházelo striktně z damnačního pojetí odkazů, uherské právo, které se aplikovalo na Slovensku, rozlišovalo mezi odkazy s věcně-právními a obligačními účinky.

⁸⁷ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Civilní kodexy*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993, s. 377.

⁸⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 396 [cit. 20. ledna 2013]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

Předmětem odkazu mohla být pouze movitá věc nebo peněžní částka⁸⁹ (jako zvláštní druh movité věci), nikoli však nemovitost ani pohledávka. Od dosavadních obligačních účinků odkazu bylo upuštěno a byly nahrazeny věcně-právními účinky. To v praxi znamenalo, že pokud se zůstavená věc v okamžiku smrti zůstavitele v pozůstalosti nenacházela, považoval se odkaz - s výjimkou odkazu peněz - za neplatný.⁹⁰ Omezení věcného rozsahu odkazu limitem jedné čtvrtiny se zdá jako jakási falcidiánská kvarta naruby.⁹¹ Všemi výše uvedenými aspekty se odkaz definitivně rozešel se svým funkčním pojetím.

Stávající občanský zákoník odkaz z tehdy československého práva vymýtil zcela. Toto rozhodnutí bylo vedeno obecnou tendencí omezit zůstavitele v jeho testovací volnosti a rozšířit možnosti státu nabytí majetek z titulu odúmrti. Je-li v současné době zůstavena jednotlivá věc, je považována za část dědictví, a osoba, již má připadnout, za dědice.

Odkaz (stejně tak dědická smlouva) se tedy přihlásí o slovo po takřka pětadesáti letech.

⁸⁹ A to pouze jako jednorázová částka, plnění ve splátkách ani pravidelné renty připuštěny nebyly. O tom SALÁK, Pavel. *Odkaz - římskoprávní institut ve světle českého práva 20. stol.* [online]. Law.muni.cz, 2010 [cit. 13. února 2013]. Dostupné na

<[http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Salak_Pavel_\(4066\).pdf](http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Salak_Pavel_(4066).pdf)>

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Překročení stanoveného limitu jedné čtvrtiny nemělo za následek absolutní neplatnost odkazu; na odkazovníka bylo v takovém případě nahlíženo jako na dědice.

5 Odkaz v novém občanském zákoníku a jeho komparace s italskou právní úpravou

V této části diplomové práce se pozastavím nad právní úpravou odkazu ve znění nového občanského zákoníku. Každou významnější otázku vztahující se k odkazu se pokusím konfrontovat s odpovídající italskou právní úpravou.

Dědické právo je v novém občanském zákoníku upraveno v rámci absolutních majetkových práv. Právní úprava odkazů vyplývá konkrétně z dílu 3 třetí hlavy třetí části předmětného zákona. Ta se dále člení na tři samostatné oddíly (Zřízení odkazu, Zvláštní pravidla o jednotlivých druzích odkazů, Nabytí odkazu).

Italský občanský zákoník (*Codice Civile*) byl dne 16. 03. 1942 vyhlášen královským dekretem. Účinnosti nabyl, po krátké legisvakanční lhůtě, dne 21. 04. 1942. *Codice Civile* se rozpadá celkem do šesti knih, z nichž v pořadí druhá kniha s názvem *Delle successioni* se věnuje dědictví. Část III. označená jako *Dei legati* podává ucelenou právní úpravu odkazů v dvaceti pěti článcích. Ustanovení, která se více či méně dotýkají odkazu, se však prolínají celou druhou knihou zaměřenou na problematiku dědictví.

5.1. Zřízení odkazu

„Odkaz zůstavitel zřídí tak, že v pořizení pro případ smrti nařídí určité osobě, aby odkazovníku vydala předmět odkazu.“⁹² Úvodní ustanovení podává základní charakteristiku odkazu coby právního institutu. Platnost odkazu je závislá na kumulativním splnění všech předepsaných podmínek, které budou rozebrány níže. Jako u každého právního vztahu musí být i zde respektovány náležitosti subjektů, náležitosti předmětu a náležitosti relevantního právního jednání.

5.2. Náležitosti subjektů

Jak bylo předesláno výše, na odkazu se standardně podílejí tři subjekty, a to zůstavitel, dědic jako osoba odkazem obtížená a odkazovník jako osoba odkazem obmyšlená. Aby mohly uvedené subjekty na odkazu participovat, musí být náležitě způsobilé.

⁹² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1594 odst. 1

5.2.1. Způsobilost zůstavitele

S ohledem na to, že odkaz bývá zřízen v posledním pořízení, musí zůstavitel ze zákona splňovat podmínky nezbytné k tomu, aby mohl platně pořídit pro případ své smrti (pořizovací způsobilost). Požadavky kladené na osobu zůstavitele se různí jednak podle toho, zda je posledním pořízením dědická smlouva, závěť, anebo dovětek, jednak podle toho, zda je zůstavitel osobou v plném rozsahu svéprávnou, nebo osobou ve svéprávnosti omezenou.

Informací zcela zásadního významu je, že *ke zřízení odkazu je oprávněna pouze osoba způsobilá pořizovat závěti.*⁹³ O jednotlivých požadavcích kladených na zůstavitele jako jednu ze smluvních stran dědické smlouvy bylo již pojednáno v rámci předchozího výkladu o dědických smlouvách. Vzhledem k tomu, že dědická smlouva je nejsilnějším dědickým titulem a musí být *ex lege* vyhotovena ve formě veřejné listiny, je právní úprava v tomto ohledu nejprísnejší. Platnost dědické smlouvy zákon váže na zletilost a plnou svéprávnost zůstavitele.⁹⁴

Co se týče závěti a dovětku, řídí se pořizovací způsobilost zůstavitele ust. §§ 1525 až 1528. Z těchto ustanovení lze dovodit, že závětí a dovětkem sepsanými ve formě soukromé listiny může odkaz zřídit pouze osoba v plném rozsahu svéprávná. Není-li osoba v plném rozsahu svéprávná z důvodu nedostatku věku a zároveň dosáhla věku patnácti let, je oprávněna pořídit o svém majetku závětí nebo dovětkem ve formě veřejné listiny.⁹⁵ Stejnou formou může - v rámci omezení - o svém majetku pořídit ten, kdo byl ve svéprávnosti omezen.⁹⁶

Zákon tedy výslovně vyžaduje, aby odkaz zřídila osoba způsobilá pořizovat závěti. obdobně jako normují některé zahraniční právní úpravy⁹⁷, přijalo se - jako výjimka z předchozí věty - opatření, na jehož základě jsou osoby *nezpůsobilé* k pořízení závěti oprávněny odkázat ze svého majetku alespoň předměty malé upomínkové hodnoty.

5.2.2. Způsobilost osoby odkazem obtížená a odkazovníka

Osobou odkazem obtíženou by měl být ten, kdo je způsobilý dědit a sám má z pozůstalosti prospěch. Touto osobou bude povětšinou dědic nebo spoludědicové, v případě pododkazu odkazovník. Zamýšlí-li zůstavitel obtížit odkazem jen některého ze spoludědiců, musí to učinit

⁹³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1595.

⁹⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1584 odst. 1. Dědickou smlouvu může uzavřít i zůstavitel ve svéprávnosti omezený, a to za souhlasu opatrovníka.

⁹⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1526.

⁹⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1528.

⁹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 397 [cit. 20. ledna 2013]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> Jedná se například o quebeckou a nizozemskou právní úpravu.

tak, aby jeho vůle byla z posledního pořízení zcela zřejmá a aby obtížená osoba byla identifikována dostatečně určitě, a tím se předešlo pochybnostem, koho měl zůstavitel na mysli. Pokud zůstavitel žádnou osobu výslovně neurčí, jde odkaz k tíži všem spoludědicům podle poměru jejich dědických podílů.⁹⁸

Osobou odkazem obmyšlenou neboli odkazovníkem může být jen osoba způsobilá dědit.⁹⁹ Přípustné je také, aby odkazovníkem byl jeden ze spoludědiců nebo někteří ze spoludědiců. Dále se podpůrně stanoví, že je-li povolána k dědictví osoba s určením, že tato určitou věc dědit nemá, je třeba takovou situaci vyhodnotit jako zřízení odkazu zákonným dědicům¹⁰⁰ - nikoli však ve prospěch státu. Přestože má stát z titulu odúmrti postavení zákonného dědice, je-li však ve prospěch státu. Přestože má stát z titulu odúmrti postavení zákonného dědice, je-li však ve prospěch státu. Přestože má stát z titulu odúmrti postavení zákonného dědice, je-li však ve prospěch státu. Přestože má stát z titulu odúmrti postavení zákonného dědice, je-li však ve prospěch státu.¹⁰¹

Je tedy nezbytné, aby osoba odkazem obtížená a osoba odkazem obmyšlená měly dědicovou způsobilost a současně se dne nápadu dědictví dožily a dědictví ani odkaz neodmítly. Dědicem i odkazovníkem může být i dítě v lůně mateřském, narodí-li se živé, nebo ve smyslu ust. § 1478 právnická osoba pod podmínkou, že vznikne do jednoho roku od smrti zůstavitele. Za předpokladu, že by za osobu odkazem obtíženou mělo být povoláno dítě v lůně mateřském nebo právnická osoba, dědické řízení by mělo být přerušeno v prvním případě do doby, než se vyjeví, zdali se dítě narodilo živé či nikoli, a v druhém případě do okamžiku, kdy od smrti zůstavitele uplyne jeden rok, aby bylo zřejmé, zda byla naplněna podmínka řádného vzniku právnické osoby.¹⁰²

Otázkami, kdo splní odkaz a v čí prospěch případně, pokud do presumovaného právního postavení nevstoupí dědic jako osoba odkazem obtížená nebo odkazovník, případně oba zároveň, se budu zabývat v následujícím výkladu.

5.2.3. Srovnání s Codice Civile

Jistě není překvapením, že italská právní úprava vychází z obdobného pojetí odkazu jako ta česká. Jasným důkazem je definice odkazu obsažená v komentáři k italskému občanskému zákoníku. Ten za odkaz považuje „*majetkové přikázání mortis causa, na jehož základě odkazovník vstupuje do jednoho nebo více určitých vztahů po zůstaviteli, které nelze považovat za konkrétní podíl na po-*

⁹⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1597.

⁹⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1594.

¹⁰⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1594 odst. 1.

¹⁰¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1635 odst. 1.

¹⁰² Některá starší literatura vztahující se k ABGB uvádí, že se tato situace dříve procesně neřešila přerušením řízení, nýbrž že se dědictví - do doby se, než se dítě narodilo - odevzdalo tomu, kdo byl po tomto dítěti k dědictví nejbližší povolán. Viz např. SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921, s. 14.

*zůstalosti zůstavitele.*¹⁰³ Rozlišování mezi dědictvím a odkazem je samozřejmostí; k tomu komentář dodává, že při uvážení, zda se jedná o osobu dědice nebo odkazovníka je nezbytné vycházet ze smyslu a nikoli z doslovného použití slov. Dále není zapotřebí, aby byl v případě povolání za dědice podíl na pozůstalosti v závěti vyjádřen numericky.

Hned z úvodních ustanovení Codice Civile je patrné, že se zákoníky z hlediska systematického trochu odlišují. Zatímco právní úpravu odkazu obsaženou v novém občanském zákoníku lze označit za ucelenou, všeobecná ustanovení vztahující se k odkazu v Codice Civile velký prostor nedostala. Ačkoli se v ničem neodlišují od podmínek, kterými platnost odkazu podmiňuje nový občanský zákoník, jejich existence není explicitně stanovena. Například ve vztahu k zůstaviteli se podmínka pořizovací způsobilosti dovozuje ze skutečnosti, že se odkaz zřizuje závětí (*testamento*) nebo dovětkem (*codicillo*)¹⁰⁴, a proto je nezbytné, aby byl zůstavitel způsobilý pořídit platný testament.

I v Itálii se na odkazu podílejí zůstavitel (*testatore, de cuius*), který musí mít pořizovací způsobilost, dědic - výhradně označovaný jako obtížený (*onerato*) - a odkazovník (*legatario*), u nichž musí být dána způsobilost dědická.

Na rozdíl od nového občanského zákoníku Codice Civile nepředvídá variantu, že by osoba nezpůsobilá pořizovat závěti mohla ze svého majetku odkázat předměty malé hodnoty.

5.3. Náležitosti předmětu

Podstata odkazu spočívá v tom, že z majetkové podstaty, která tvoří pozůstalost, je ve prospěch odkazovníka vyčleněna určitá hodnota (věc nebo právo), která následně představuje předmět odkazu.¹⁰⁵ Stejně jako u všech ostatních předmětů právních vztahů je i zde za základní požadavek kladený na odkaz třeba považovat jeho faktickou možnost a právní dovolenost.¹⁰⁶

Odkaz musí mít hodnotu. Touto hodnotou nemusí být nutně hodnota majetková, resp. hodnota vyčíslitelná v penězích. Postačí, bude-li mít odkazovník na splnění odkazu rozumný

¹⁰³ MAZZITELLI, Maria a kol. *Codice Civile spiegato articolo per articolo*. Neapol: Edizioni Giuridiche SIMONE, 2008, s. 473.

¹⁰⁴ Codice Civile dědickou smlouvu neupravuje.

¹⁰⁵ Nový občanský zákoník ve srovnání s tím stávajícím vykládá pojem *věc* v extensivním smyslu a opouští tak dosavadní tripartici, kdy jsou za předmět občanskoprávních vztahů považovány věci, a pokud to jejich povaha připouští, práva nebo jiné majetkové hodnoty. Dle ust. § 489 nového občanského zákoníku je věcí právním smyslu třeba rozumět „*vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí*.“ Tím se otevírá prostor i pro věci nehmotné.

¹⁰⁶ Otázce, co může být předmětem odkazu, věnoval Obecný zákoník občanský z roku 1811 samostatné ustanovení, jímž *a contrario* vyloučil, aby předmětem odkazu ty byly věci, které nejsou předmětem právního obchodu.

zájem.¹⁰⁷ Opačný závěr by se rozcházel s případy, kdy je odkázanou věcí takový předmět, který má pro odkazovníka citovou hodnotu, ačkoli je po objektivní stránce bezcenný.¹⁰⁸

V některých případech, kdy odkazovník nemůže odkaz nabýt, se jeví jako spravedlivé vykompenzovat mu ztrátu, kterou nenabytím odkazu utrpěl.¹⁰⁹ Odkazovník má v takovém případě právo na vyplacení obvyklé ceny odkázané věci. Více zákon o ceně obvyklé neuvádí. O tom, co se rozumí touto cenou a jaká je její konkrétní výše, mohou mezi stranami panovat neshody. Takový problém by mohl být v praxi vyřešen uvážením soudce na podkladě znaleckého posudku.

5.3.1. Omezení věcného rozsahu odkazu

Za jednu z náležitostí odkazu lze nepochybně považovat i věcný rozsah odkazu. Institut Falcidiánské kvarty představuje v dědickém právu doslova evergreen. Není snad jediné učebnice římského práva, která by si dovolila tento institut nevzpomenout. Nejdříve tedy krátká historická poznámka.

Před přijetím Falcidiového zákona v roce 40 př. n. l. a zákonů, které mu v tomto směru předcházely¹¹⁰, se všechny odkazy vykládaly v duchu formule uvedené v Zákoně dvanácti desek, která doslova přikazovala: „*Jak by kdo testoval o svém majetku, tak budiž právem.*“¹¹¹ Z takto formulované teze je patrný bezvýjimečný respekt k zůstavitelově testovací vůli. Bylo-li tedy vůlí zůstavitele obtížít pozůstalost odkazy v plném rozsahu, nemohl dědic ničeho namítat.

Základním myšlenkovým východiskem dle nového občanského zákoníku zůstává, že odkazy nemůže být celá pozůstalost vyčerpána. Ve smyslu ust. § 1598 platí, že každému z dědiců musí zůstat z hodnoty dědictví alespoň čtvrtina jeho dědického podílu, která je odkazy nezatížena.¹¹² Tímto ustanovením však není dotčeno právo nepominutelného dědice na jeho povinný díl z dědictví.

¹⁰⁷ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské 5. díl. právo dědické*. 2. vydání. Praha: Všehrad, 1933, s. 108.

¹⁰⁸ V podrobnostech KARHANOVÁ, Martina. *Vybrané poznámky k úpravě dědických titulů v návrhu nového občanského zákoníku* [online]. [cit. 5. srpna 2012]. Dostupné na <<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/karhanova.pdf>>.

¹⁰⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, např. ust. §§ 1609, 1610.

¹¹⁰ GAIUS. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Brno: Doplněk, Masarykova univerzita, 1999, s. 128. Zákon Furiův přibližně z roku 183 př. n. l. zakazoval odkaz v hodnotě vyšší než tisíc assů. Zákon Vokoniův přibližně z roku 169 př. n. l. stanovil, že odkazovník nemá nabýt více, než kolik by nabyli dědicové.

¹¹¹ GAIUS. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Brno: Doplněk, Masarykova univerzita, 1999, s. 127.

¹¹² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 398 [cit. 20. ledna 2013]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> Přijetím této zásady se nový občanský zákoník odchýlil od Obecného zákoníku občanského z roku 1811, který nebránil tomu, aby celá pozůstalost byla odkazy vyčerpána.

Za velice přínosnou lze považovat druhou větu prvního odstavce ust. § 1598, která stanoví důsledky porušení výše uvedeného limitu. Aby se předešlo následným disputacím o tom, zda má nedodržení předepsané nezatížené čtvrtiny za následek neplatnost odkazu či nikoli, bylo zákonodárcem stanoveno, že dědicům náleží právo na poměrné zkrácení odkazu tak, aby každému z nich náležela alespoň čtvrtina jejich dědického podílu, která je odkazy nedotčena.

Z hlediska ochrany náleží tedy dědici právo na poměrné zkrácení odkazů. Tohoto práva musí se ovšem zákonnými prostředky dovolat. Pokud tak z jakéhokoli důvodu neučiní, nastane situace, kdy dědictví na něho připadající bude odkazy zcela vyčerpáno a v důsledku toho nebude mít dědic z pozůstalosti žádný prospěch. Je obecně přijímáno, že neurčil-li zůstavitel v posledním pořízení vykonavatele závěti, pak v tomto konkrétním případě náleží dědici za vyřízení odkazů právo na přiměřenou odměnu za námahu a právo na náhradu nákladů s tím spojených. Nechce-li dědic odkazy vyřídit, je oprávněn obrátit se na soud s žádostí, aby ho této povinnosti zprostil a ustanovil správce pozůstalosti, na kterého tyto povinnosti přejdou.¹¹³

5.3.2. Srovnání s Codice Civile

Codice Civile, navzdory římskoprávní tradici Falcidiánské kvarty, neobsahuje žádné omezení z hlediska kvantitativního rozsahu odkazu.

5.4. Náležitosti právního jednání

Dále je nezbytné uvážit náležitosti právního jednání, neboť platnost odkazu je přímo závislá na platnosti pořízení pro případ smrti, kterým se odkaz zřizuje. Obecně přijímaný výklad o dělení náležitostí právního jednání na náležitosti obsahu a formy platí bez dalšího také o zřizování odkazů.

Z hlediska požadavků kladených na obsah právního jednání je vždy nutné, aby byl projev vůle dostatečně určitý a srozumitelný a aby byl učiněn svobodně a vážně. Oproti účinnému občanskému zákoníku, který pod sankcí neplatnosti vyžaduje, aby datum, kdy byla závěť podepsána, bylo vyjádřeno ve formě „den, měsíc a rok“¹¹⁴, nový kodex tento striktní (a neopodstatněný) požadavek nepřijal, a tím *de facto* připustil za platný jakýkoli údaj, z něhož je objektivně zjistitelné, kdy byla závěť podepsána. Totéž platí pro dovětek.

¹¹³ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, s. 401 [cit. 20. ledna 2013]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

¹¹⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ust. § 476 odst. 2.

Dědická smlouva a některé závěti a dovětky¹¹⁵ musí být sepsány ve formě veřejné listiny. Dle ust. 1591 lze na dědickou smlouvu jinak neplatnou pro nedostatek formy nahlížet jako na závět', pokud vyhovuje požadavkům závěti (konverze).

5.4.1. Výklad odkazů

V duchu svobody každého jednotlivce pořádit o vlastním majetku podle svého nejlepšího uvážení posiluje nový občanský zákoník atributy testovací svobody zůstavitele. Smyslem dědického práva by měla být taková interpretace poručení pro případ smrti, v níž se bude nejvíce zrcadlit zůstavitelova pravá vůle. Interpretací závěti se explicitně zabývá ust. § 1494 odst. 2, které předepisuje, aby slova použitá v závěti byla vyložena podle jejich obvyklého významu (objektivní hledisko), ledaže se prokáže, že si zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní, sobě vlastní smysl (subjektivní hledisko). Obdobnou dikci, vztahující se dokonce přímo k odkazům, obsahoval již Obecný zákoník občanský z roku 1811.¹¹⁶

Jak vyložit poručení pro případ smrti, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele, demonstruje následující modelový příklad obdobně uvedený v Důvodové zprávě.¹¹⁷ Představme si situaci, kdy jsou v závěti napsána tato slova: „*Odkazují svůj dům neteři Alžbětě, svůj automobil vnukovi Vojtěchovi a svou sbírku známek starému příteli Karlu Novákovi.* Ačkoli by bylo terminologicky nejvhodnější, aby povolání za dědice bylo uvozeno slovy „*povolávám za dědice*“ a povolání k odkazu slovy „*povolávám k odkazu*“ nebo „*odkazují*“, lze předpokládat, že u soukromých listin, jakými jsou závěti nebo dovětky, se budou vyskytovat i termíny od těchto odlišné. Předně je nezbytné vyhodnotit rozsah celkové zůstavitelovy pozůstalosti. Dojdeme-li k závěru, že s výjimkou věcí běžné potřeby a zanedbatelného množství peněz se v pozůstalosti nachází pouze tento dům, automobil a sbírka známek, je třeba k výkladu přistoupit tak, že neteř a vnuk byli zůstavitelem povoláni za testamentární dědice a přítel za odkazovníka. Za předpokladu, že by součástí pozůstalosti byla i celá řada dalších majetkových hodnot, museli bychom učinit závěr, že neteř, vnuk a přítel jsou co do odkázaných věcí odkazovníky a ve vztahu k ostatnímu majetku je třeba povolat k dědictví dědice na základě zákonné posloupnosti.¹¹⁸

¹¹⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. §§ 1526, 1528 odst. 1.

¹¹⁶ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (ed). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi - 3. díl.* Praha: Codex, 1998, s. 230.

¹¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 397 [cit. 20. ledna 2013]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

¹¹⁸ Pokud však neexistuje další poručení pro případ smrti, které by založilo smluvní nebo testamentární dědickou posloupnost.

5.4.2. Rozdíl mezi odkazem a darováním pro případ smrti

Dle ust. § 1594 se „*darování závislé na podmínce, že obdarovaný dárce přežije, považuje za odkaz, pokud se dárce nevzdal práva dar odvolat.*“. Zákon tak nepřímou vysvětluje rozdíl mezi darováním pro případ smrti¹¹⁹ a odkazem. U obou z nich se účinky aktivizují v den smrti zůstavitele. Rozdíl mezi nimi ovšem spočívá v tom, že odkaz je jednostranným právním jednáním¹²⁰ a je možné jej za života zůstavitelova kdykoli odvolat, zatímco darování *mortis causa*, jako dvoustranné právní jednání, je v zásadě neodvolatelné.¹²¹ Toto základní rozlišení zakládá důvod samostatné existence obou institutů. V opačném případě by jejich paralelní existence, vzhledem k tomu, že oba plní podobný účel, byla nadbytečná.

5.4.3. Srovnání s Codice Civile

Náležitosti právního jednání tvoří součást výkladu o závěti, resp. dovětku. Formální požadavky jsou odstupňovány v závislosti na typu zvolené závěti. Za běžné formy závěti jsou považovány závěť vlastnoruční (*testamento olografo*) a závěť sepsaná notářem ve formě veřejné listiny (*testamento per atto di notaio*). Posledně jmenovaná závěť může být vyhotovena buď jako testament veřejný (*testamento pubblico*), anebo jako testament tajný (*testamento segreto*). Čl. 609 a násl. vymezují zvláštní druhy závěti, při jejichž pořizování jsou připuštěny úlevy.

Stejně jako v případě nového občanského zákoníku se ani Codice Civile výslovně nevěnuje otázce výkladu odkazů a ponechává ho obecným ustanovením o výkladu závěti, již je odkaz součástí.

Codice Civile v čl. 458 zakazuje dvoustranné pořízení pro případ smrti (*patto successorio*), tedy obecně jakoukoli dohodu, jejímž předmětem je budoucí pozůstalost osoby, která ještě nezemřela.¹²² Tento zákaz se pak vztahuje i na darování pro případ smrti (*donazione a causa di morte*), neboť darování je svou podstatou dvoustranným právním jednáním. Jmenovitě se nepřipouštějí: *patto successorio istitutivo* - smlouva, jíž jedna osoba převede na druhou osobu právo na dědictví¹²³, *patto successorio dispositivo* - smlouva, jíž jedna osoba přenechává druhé osobě věci,

¹¹⁹ Zákon č. 64/1964 Sb., občanský zákoník, ust. § 628 odst. 3. Ve stávajícím občanském zákoníku je darování pro případ smrti pod sankcí absolutní neplatnosti zakázáno.

¹²⁰ Je-li však zřízen v rámci dědické smlouvy, je nezbytný konsensus obou smluvních stran.

¹²¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 2063.

¹²² Jako jedinou výjimku Codice Civile připouští „*Patto di famiglia*“ ve smyslu čl. 768bis. Jedná se o jakousi rodinnou smlouvu, která zaručuje nástupnictví rodinným příslušníkům v rámci rodinného podniku.

¹²³ Tentýž zákaz stanoví i nový občanský zákoník. Viz Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1620 odst. 2 ve spojení s ust. § 1480.

které by měla z dědictví teprve získat¹²⁴ a konečně *patto successorio rinunziativo* - smlouva, jíž se osoba zřiká svého práva na dědictví.¹²⁵

5.5. Obtížení odkazem

Princip odkazu spočívá v tom, že zůstavitel nařizuje určité osobě, aby odkazovníkovi po jeho smrti vydala odkázanou věc nebo na něj převedla odkázané právo. Osobou, která je povinna odkaz vydat, je obvykle dědic, v případě pododkazu pak odkazovník. Zákon výslovně normuje, že odkaz připadá k tíži všem dědicům, a to podle poměru jejich dědických podílů, což má platit i v případě, že předmět odkazu náleží jen jednomu z nich.¹²⁶ Výjimka z tohoto pravidla je stanovena pro případ, že z formulace pořízení pro případ smrti bude nezpochybnitelně vyplývat zůstavitelova vůle *zvlášť přikázat* splnění odkazu jednotlivému spoludědici.¹²⁷ V takovém případě bude z odkazu povinen pouze on.

Není-li stanoveno nic o tom, že by odkaz měl splnit jediný spoludědic bez součinnosti ostatních, připadá odkaz k tíži všech, přičemž míra povinnosti každého ze spoludědiců se odvíjí od výše jeho dědického podílu.¹²⁸ Pokud by například ze strany spoludědiců jakožto osob společně obtížených odkazem nedošlo k dobrovolnému splnění již splatného odkazu, nic by odkazovníkovi nebránilo podat žalobu proti solidárně zavázaným spoludědicům. Jakékoli plnění jednoho spoludědice by mělo za následek úplný nebo částečný zánik odkazovníkovy pohledávky a vznik nároku na regresní plnění. Velikost dědických podílů jednotlivých spoludědiců by se následně uplatnila při vypořádání jejich vzájemných závazků.

Stranou nezůstává ani otázka, co by se pravděpodobně stalo, kdyby z jakéhokoli důvodu nenabyli dědictví ani testamentární, ani zákonní dědicové, a nebylo by tedy nikoho, kdo by mohl splnit odkaz. Podle názoru Svobody, který působil v období první republiky, se v tomto krajním případě odkazovníci stanou dědici celého pozůstalostního jmění, a to podle hodnoty svých odkazů.¹²⁹ To pochopitelně implikuje všechny závazky na dědictví vázající, počínaje povinností uhradit zůstavitelovy dluhy. K uvedenému závěru dochází i zákonodárce v ust. §

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Institut zřeknutí se dědictví je v novém občanském zákoníku upraven. *Viz* Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1480 ve spojení s ust. § 1484.

¹²⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1597.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Dědický podíl odpovídá výši pozůstalostního majetku nabytého jedním ze spoludědiců vůči úhrnu pozůstalostního majetku nabytého všemi ostatními spoludědici.

¹²⁹ SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921, s. 57.

1633 odst. 1. Dle citovaného ustanovení „*Není-li zákonný dědic, nebo nenabude-li dědictví, stávají se dědici odkazovníci podle poměru hodnoty svých odkazů.*“

5.5.1. Srovnání s Codice Civile

V této souvislosti italský občanský zákoník obdobně stanoví, že zůstavitel může zřídit odkaz k tíži dědiců nebo v případě pododkazu k tíži jednoho či více spoluodkazovníků. Pokud tak neučiní, presumuje se, že byl odkaz zřízen k tíži všech dědiců, a to - pokud zůstavitel neurčil jinak - podle poměru jejich dědických podílů.¹³⁰

Má-li z vůle zůstavitele odkaz splnit pouze jeden ze spoludědiců, musí odkaz splnit sám. Pokud je však předmětem odkazu věc v jeho vlastnictví, jsou ostatní spoludědicové následně povinni nahradit mu ztrátu této věci (podle výše jejich dědických podílů); to platí jen tehdy, pokud není zřejmá jiná vůle zůstavitele. Tato kompenzace je *zpravidla* poskytována v penězích nebo naturálně věcmi a právy, která jsou předmětem dědictví.¹³¹

5.5.2. Přednostní odkaz

Okruh osob obtížených odkazem se v případě takzvaného přednostního odkazu od výše uvedené situace může trochu lišit. Nejprve však co je to *přednostní odkaz*. Přednostní odkaz je odkaz zřízený ve prospěch jednoho spoludědice nebo některých spoludědiců, přičemž tento odkaz jim náleží nad rámec toho, co na ně připadá z titulu dědictví. Původ nachází v *praelegatu*, známému již v dobách římského práva. Praktickými aspekty přednostního odkazu se zabýval již Svoboda ve své publikaci.¹³² Větou: „*Dědic tento nese však poměrnou část břemene odkazu, leč by zůstavitel ustanovil opačně.*“, upozorňoval na tentýž problém, o němž hovořil již Bonfante. Zanechá-li zůstavitel dědici *praelegatum*, od ostatních spoludědiců se mu nedostane *celého* odkazu, nýbrž jen - například v případě čtyř dědiců celkem - jeho tří čtvrtin. Bonfante to komentuje následovně: „*Nuže pozoruhodné je to, že do počtu těchto obtížených náleží i poctěný; nemůže ovšem sám sobě splnit tu část odkazu, která připadá na jeho podíl dědický, takže z té části jest odkaz neplatným.*“¹³³ Názorně vzato, je-li jednomu ze čtyř spoludědiců odkázána částka ve výši 100.000,- Kč, dostane se obmyšlenému dědici od každého ze třech ostatních spoludědiců po 25.000,- Kč, celkem tedy částka ve výši 75.000,- Kč. Co do částky zbývajících 25.000,- Kč je odkaz neplatný.

¹³⁰ Codice Civile, čl. 662.

¹³¹ Codice Civile, čl. 663.

¹³² SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921, s. 55.

¹³³ BONFANTE, Pietro, VÁŽNÝ, Jan. *Instituce římského práva*. Brno: Právník, 1932, s. 707.

Ani nový občanský zákoník přednostní odkaz neopomíjí. Přednostní odkaz lze zůstavit dědici, anebo spoludědicům. Dle ust. § 1597 připadá odkaz k tíži *všem* dědicům podle poměru jejich podílů. Spojením těchto premis by bylo možné dojít k závěru, že jde-li odkaz k tíži všem dědicům, jde také k tíži toho dědice, kterému byl přednostní odkaz zanechán. Ve světle toho, co bylo uvedeno v předchozím odstavci, dlužno poznamenat, že nastíněná myšlenková konstrukce, kdy dědic, jehož zůstavitel povolal k přednostnímu odkazu, nedostane tento odkaz celý, neboť si bude v poměrné části plnit „sám sobě“, nelze považovat za nejšťastnější řešení. Na druhou stranu pokud však zůstavitel neprojeví jinou vůli a odkazem neobtíží konkrétní spoludědice (nebo neurčí, že se přednostní odkazovník na splnění odkazu podílet nemá), bude skutečně jediným řešením aplikace zmiňovaného ust. § 1597. Potom půjde odkaz k tíži všech spoludědiců, tedy i spoludědice obmyšleného. Závěrem ovšem nutno říci, že před účinností nového občanského zákoníku zůstávají tyto úvahy alespoň prozatím v rovině teoretické. Konečnou odpověď pravděpodobně přinese až soudní praxe.

5.5.3. Srovnání s Codice Civile

Přednostní odkaz (*prelegato*) výslovně zmiňuje i italský občanský zákoník. Vymezuje ho jako odkaz zřízený ve prospěch jednoho ze spoludědiců jdoucí k tíži *celé* pozůstalosti.¹³⁴ V případě přednostního odkazu má být obmyšlený spoludědic považován zároveň za osobu odkazem obmyšlenou i obtíženou; jedná se tedy o situaci, která byla popsána výše. Tato konstrukce může mít podle komentáře význam například tehdy, je-li dědictví přetíženo dluhy. Odmítne-li obmyšlený spoludědic dědický podíl na něj připadající, je přesto oprávněn si zanechaný odkaz ponechat.¹³⁵

5.5.4. Pododkaz

Ani pododkaz nepřestavuje v dědickém právu nic nového. Není ničím jiným než právem zůstavitele přikázat odkazovníkovi splnění dalšího odkazu. Jako příklad by mohla posloužit následující věta: „*Odkazuji svoji zahradu příteli Karlu Novákovi a ukládám mu, aby prominul dluh, který má vůči němu moje sestra.*“. V tomto případě je přítel Karel Novák odkazovníkem a zahrada odkazem, zatímco pododkazovnicí je zůstavitelova sestra, jíž má být prominut dluh, který představuje pododkaz.

¹³⁴ Codice Civile, čl. 661.

¹³⁵ MAZZITELLI, Maria a kol. *Codice Civile spiegato articolo per articolo*. Neapol: Edizioni Giuridiche SIMONE, 2008, s. 478.

Může se stát, že odkazovník nebude mít ve výsledku z pozůstalosti žádný profit - neboť poté, co nabude odkaz zřízený v jeho prospěch, bude sám povinen vydat pododkazovníkovi další odkaz, jehož hodnota jeho vlastní odkaz převyšší. Pro takový případ zákon stanoví, že ani skutečnost, že hodnota pododkazu převyšuje hodnotu odkazu, nezprošťuje odkazovníka povinnosti vůči pododkazovníkovi.¹³⁶ Ovšem je-li odkazovníkovi od počátku zjevné, že se splněním pododkazu bude mít nepoměrně více starostí, než se mu nabízí výhod z vlastního odkazu, může odkaz odmítnout a v takovém případě přejde povinnost vydat pododkaz na tu osobu, která odkaz nabyla na jeho místě.¹³⁷

5.5.5. Srovnání s Codice Civile

Italská právní úprava v čl. 671 k pododkazu uvádí: „*Odkazovník je povinen ke splnění odkazu nebo každého dalšího břemene, které mu bylo uloženo, a to do hodnoty jemu odkázané věci.*“ Podstatný rozdíl oproti novému občanskému zákoníku lze spatřovat v tom, že odkazovníkova povinnost splnit pododkaz je v Itálii omezena částkou odpovídající hodnotě předního odkazu. Plnění nad rámec této částky je sice z jeho strany možné, ovšem představovalo by naturální obligaci.¹³⁸ Pokud odkazovník plní, měl by tak činit s vědomím, že toto plnění nezakládá nárok na vydání bezdůvodné obohacení.

5.5.6. Odkaz zřízený za veřejně prospěšným účelem

Do nového občanského zákoníku bylo zařazeno ustanovení o veřejně prospěšném odkazu.¹³⁹ Zůstavitel tedy může odkazem pamatovat též na určitou skupinu osob, kupříkladu na příbuzné nebo chudé nebo odkaz zřídit za jakýmkoli jiným veřejně prospěšným, dobročinným nebo tomu podobným účelem.

V takovém případě může zůstavitel výslovně pověřit dědice nebo jinou osobu, aby rozhodly, jakým způsobem má být s odkazem ve prospěch potřebných osob naloženo. Pokud zůstavitel takovou osobu neurčí, ani sám nestanoví konkrétní podmínky budoucího využití od-

¹³⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1599.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ MAZZITELLI, Maria a kol. *Codice Civile spiegato articolo per articolo*. Neapol: Edizioni Giuridiche SIMONE, 2008, s. 483.

¹³⁹ Obdobně upraveno v Obecném zákoníku občanském z roku 1811 i v osnově vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937.

kazu, má se za to, že tato volba náleží dědici. Za předpokladu, že dědic nemůže volbu vykonat, přechází předmětná povinnost na soud.¹⁴⁰

Obdobná koncepce byla obsažena již v Obecném zákoníku občanském z roku 1811 s tím rozdílem, že ABGB výslovně nestanovil podpůrnou rozhodovací pravomoc soudu. Není bez zajímavosti, že dříve se za tento bohužel účel považoval i odkaz zřízený „ke spáse nebo pokoji duše zůstavitelovy“. O tomto druhu legátu se Krčmář zmiňuje následovně: „*Odkaz zanechaný ke spáse duše zůstavitelovy je platný a je vynaložiti ke čtení mši, jestliže zůstavitel dal výslovně najevo svoji vůli, že zanechaného takovým způsobem dlužno užíti. Jestliže však pořizovatel takto úmyslu svého neprecisoval, je dvě třetiny odkazu rozdati místním chudým, jimž uložiti modlitbu za zůstavitele, jednu třetinu pak vynaložiti jest ke čtení mši.*“¹⁴¹

5.5.7. Srovnání s Codice Civile

Codice Civile v čl. 630 stanoví, že *pořízení* (tedy nikoli jen odkaz) ve prospěch chudých a jiných potřebných, u něž zůstavitel výslovně neurčil způsob využití zůstaveného majetku, ani neurčil veřejný ústav, jemuž má připadnout, má být vykládáno tak, že jím zamýšlel „obdarovat“ chudé v místě, kde měl bydliště (*domicilio*)¹⁴² v době své smrti. Za tím účelem je majetek převeden na místní úřad, který splnění zůstavitelovy poslední vůle zajistí. Tento postup se uplatní také tehdy, pokud osoba zůstavitelem pověřená k určení způsobu využití zůstaveného majetku nebo provedení výběru veřejného ústavu, jemuž má odkaz připadnout, nemůže nebo nechce takové rozhodnutí učinit.¹⁴³

5.6. Uvolněný odkaz

Nejrůznější příčiny mohou způsobit, že osoba povoláná zůstavitelem za odkazovníka odkázanou věc nenabude. Pro ilustraci, takovými důvody mohou být nezpůsobilost odkazovníka nebo skutečnost, že se legatář smrti zůstavitele nedožil, anebo že zanechaný odkaz odmítl. K odmítnutí odkazu je oprávněn každý odkazovník (stejně jako může každý dědic odmítnout

¹⁴⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1600.

¹⁴¹ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské 5. díl právo dědické*. 2. vydání. Praha: Všehrad, 1933. 107 s.

¹⁴² V italštině je třeba rozlišovat mezi pojmy *domicilio* a *residenza*, jejichž význam zdánlivě splývá. Čl. 43 Codice Civile definuje *domicilio* jako místo, kde osoba soustřeďuje své záležitosti a zájmy, zatímco *residenza* je místem, kde má osoba své trvalé bydliště. V praxi se tedy není výjimkou, že se obě místa nepřekrývají.

¹⁴³ Ze zvoleného širšího pojetí, které dopadá na pořízení pro případ smrti obecně, vyplývá, že italská úprava má úzký vztah také k ust. § 1503 odst. 3 vztahujícího se k závětím. *Povolá-li zůstavitel za dědice bez bližšího určení chudé či obdobně určenou skupinu osob, má se za to, že za dědice byla povolána obec, na jejímž území měl zůstavitel poslední bydliště, která dědictví použije ve prospěch určené skupiny.*

dědický podíl na něj připadající).¹⁴⁴ Za předpokladu, že odkazovník prohlásí, že odkaz nechce, hledí se na něho, jako by právo na odkaz vůbec nenabyl.¹⁴⁵ V rámci právní úpravy odkazu je tedy nezbytné vyřešit situaci, na koho bude postupně přecházet oprávnění z odkazu, pokud odkaz nenabude osoba, které primárně náleží.¹⁴⁶

Za prvé. Stejně jako to připouštěl Obecný zákoník občanský z roku 1811, zavádí i nový občanský zákoník možnost náhradnictví a svěřenského nástupnictví.¹⁴⁷ Náhradnictví (*vulgární substitute*) je institut, který zůstaviteli umožňuje předejít nebezpečí zmaření odkazu tím, že odkazovníkovi ustanoví substituta pro případ, že by na něj odkaz z jakéhokoli důvodu nepřešel. Svěřenským nástupnictvím (*fideikomisární substitute*) zůstavitel nařizuje, aby dědictví po smrti dědice nebo v určitých jiných případech přešlo na svěřenského nástupce jako následného dědice.¹⁴⁸ Obě tyto varianty mají před následující variantou přednost, neboť nejlépe odrážejí zůstavitelovu pravou vůli.

Za druhé. Dále je třeba uvážit situaci, kdy zůstavitel zanechá odkaz většímu počtu spoluodkazovníků, *aniž by určil podíly každému z nich*. V takovém případě díl původně připadající na odkazovníka, který je k přijetí odkazu nezpůsobilý nebo jej přijmout nechce, přiroste poměrně k dílům zbývajících spoluodkazovníků. Pokud však z posledního pořízení vyplývá, že má být odkazovníkovi zůstaven *určitý* podíl, ostatní spoluodkazovníci nemají na přírůstek právo, ledaže je zřejmá vůle zůstavitele zanechat vyjmenovaným odkazovníkům celý odkaz a že určením podílů nechtěl nic jiného než omezit odkazovníky navzájem.

Za třetí. Pokud se neuplatní ani jedna z výše uvedených alternativ, povinnost splnit odkaz zanikne a odkázaná věc případně jako dědictví dědicům.

Zákon k uvolněnému odkazu na závěr dodává, že břemena s odkazem spojená postihují tu osobu, která má prospěch z uvolnění odkazu nebo z toho, že povinnost splnit odkaz zanikne. To však neplatí, jedná-li se o povinnosti spočívající v osobních výkonech osoby odkazem původně obtížené.

¹⁴⁴ U dědické smlouvy nemůže smluvní dědic předmět dědické smlouvy odmítnout, pokud se k tomu v dědické smlouvě zavázal. *Viž.* Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1485 odst. 1.

¹⁴⁵ Takové prohlášení musí být učiněno způsobem stanoveným pro odmítnutí dědictví. *Viž.* Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1623.

¹⁴⁶ Problematika uvolněného odkazu souhrnně upravena v ust. §§ 1628 - 1629.

¹⁴⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1601. Ve vztahu k odkazu se pak přiměřeně aplikují obecná ustanovení o náhradnictví a svěřenském nástupnictví upravená v ust. §§ 1507 - 1511.

¹⁴⁸ Svěřenské nástupnictví se jeví jako mimořádně výhodné například tehdy, pokud zůstavitel může důvodně předpokládat, že jeho dědic nebude pro duševní poruchu nikdy schopen o zanechaném majetku pořídit pro případ své smrti.

5.6.1. Srovnání s Codice Civile

Otázkou uvolněného odkazu se pochopitelně zabývá i Codice Civile, a to v rámci společných ustanovení o akrescenci.¹⁴⁹ Ustanovení vztahující se k odkazům navazuje na ustanovení předcházející, které zavádí akrescenci obecně ve vztahu k dědictví. Stejně jako tomu bude u nás, o přirůstání lze uvažovat až tehdy, bude-li prokázáno, že odkazovníkovi nebyl ustanoven náhradník (substitut).

Codice Civile doslova uvádí, že se přirůstání uplatní v případě více odkazovníků, jimž byla společně odkázána jedna věc; to neplatí, pokud v závěti zůstavitel určil jinak, nebo pokud se uplatní právo reprezentace.¹⁵⁰ V takovém případě přirůstá uvolněná část odkazu ve prospěch ostatních spoluodkazovníků, přičemž tito - v poměru, jímž se na odkazu v souladu s vůlí zůstavitele podílejí - vstupují do všech práv a povinností odpadnuvšího odkazovníka, pokud se nejedná o povinnosti spočívající v jeho osobních výkonech. Pokud spoluodkazovníci přijali (resp. neodmítli) odkaz na ně původně připadající, nejsou oprávněni odmítnout odkaz, který jim následně přirostl. Pro úplnost dodávám, že nabytí vlastnictví přirůstkem má retroaktivní účinek ke dni zahájení dědického řízení (otevření dědictví).

Pokud nedošlo k akrescenci, přechází odkázaná věc na zákonného (případně testamentárního) dědice, a to včetně práv a povinností s věcí spojených. To opět neplatí, jedná-li se o povinnosti spočívající v osobních výkonech, jichž dědic není schopen.

Z výše uvedeného je patrné, že se právní úprava uvolněného odkazu dle nového občanského zákoníku od té italské v zásadě neodlišuje.

5.7. Zrušení odkazu, domněnky odvolání odkazu

Na úvod problematiky zrušení odkazu je vhodné připomenout způsob, jakým dochází ke *zřízení* odkazu. Zůstavitel může odkazovníka povolát v jakémkoli pořízení pro případ smrti. S účinností nového občanského zákoníku bude výčet pořízení pro případ smrti zahrnovat dědickou smlouvu, závěť a dovětek; oproti současnému stavu, kdy je přípustný pouze testament.

O dědické smlouvě bylo v této diplomové práci již pojednáno. Na rozdíl od závěti a dovětku představuje dědická smlouva dvoustranné právní jednání, k jehož vzniku, změně, ale i zániku je zapotřebí shodného projevuje vůle obou smluvních stran. Čili, dědická smlouva se výrazně vymezuje vůči ostatním pořízením pro případ smrti, které jsou za života zůstavitele

¹⁴⁹ Část IV knihy druhé Codice Civile, čl. 674 - 678.

¹⁵⁰ Codice Civile, čl. 675.

bez dalšího odvolatelné. Je-li tedy odkaz zřízen v dědické smlouvě, musí být ke zrušení tohoto kontraktu svolné obě smluvní strany, přičemž samotný akt zrušení musí mít náležitosti veřejné listiny. Výjimkou z tohoto pravidla je možnost zrušení dědické smlouvy závětí. Pro takovou závět' je však vyžadován kvalifikovaný souhlas smluvního dědice učiněný formou veřejné listiny. Zatímco je-li odkaz zachycen v testamentu nebo kodícilu, může být zůstavitelem kdykoli odvolán, změněn nebo jednoduše nahrazen jiným porúzením pro případ smrti, vedle něhož původní listina svým obsahem neobstojí. Uvedená výhoda je dána povahou závěti nebo dovětku jako jednostranného právního jednání.

5.7.1. Vyvratitelné domněnky odvolání odkazu

Kromě obecných způsobů vedoucích ke zrušení účinků odkazu zákon taxativně vymezuje i další právní skutečnosti, které způsobují, že se odkaz považuje za odvolaný. Jsou-li tyto skutečnosti naplněny, hovoří se o takzvané domněnce (částečného) odvolání odkazu. Tato domněnka je domněnkou *vyvratitelnou* a jako taková se uplatní v případě, že se neprokázala odlišná vůle zůstavitele. Zde dlužno dodat, že aplikace těchto ustanovení je podmíněna tím, že zůstavitel odkazuje věci, které jsou v jeho vlastnictví; nikoli věci ve vlastnictví dědice nebo osoby třetí. V kontrastu k ustanovení, které vypočítává případy domněnek odvolání odkazu¹⁵¹, vystupuje pak následující ustanovení uvádějící, v jakých případech odkaz za odvolaný považovaný být nemá.¹⁵² Mimo vyvratitelných domněnek odvolání odkazu se v dílu 3 hlavy třetí nachází i *nevyvratitelná* domněnka odvolání odkazu.¹⁵³

Kritériem je zde vůle zůstavitele. Dojde-li k těmto skutečnostem z vůle zůstavitele, považuje se odkaz za odvolaný. Presumuje se totiž, že zůstavitel svým jednáním zamýšlel odkaz odvolat. V případě, že tyto skutečnosti vznikly za okolností na zůstavitelově vůli nezávislých, odkaz odvolaným není.

Konkrétně se jedná o tyto případy. Domněnka odvolání odkazu nastupuje v okamžiku, kdy zůstavitel z vlastního rozhodnutí odkázanou věc zničí nebo ji zcizí a znovu nenabude. Stane-li se tak nezávisle na vůli zůstavitele, zůstává odkaz i nadále v platnosti. Ovšem, aby odkazovník nebyl cizím právním jednáním na svém právu zkrácen, bude mu poskytnuta peněžitá náhrada odpovídající obvyklé ceně odkázané věci.

¹⁵¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1602.

¹⁵² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1603.

¹⁵³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1609.

Rozhodl-li se zůstavitel, že odkázanou věc změní takovým způsobem, že se z ní stane věc jiná (věc pozbyla své původní podoby a názvu¹⁵⁴), nastupuje i v tomto případě domněnka odvolání odkazu. Dojde-li však ke změně věci, aniž by s tím byl zůstavitel srozuměn, odkaz odvolán není a odkazovníkovi případně takto změněná věc. Důvodová zpráva v této souvislosti dodává, že pokud by změněnou věc nabyla do vlastnictví osoba od zůstavitele odlišná, náleží odkazovníkovi právo na peněžitou náhradu.¹⁵⁵

Poslední případ, kdy nastupuje domněnka odvolání odkazu, je situace, kdy zůstavitel odkázanou pohledávku vymůže a vybere. Za předpokladu, že ji vymůže a vybere jen zčásti, jedná se o domněnku částečného odvolání odkazu, kdy odkaz nadále platí v tom rozsahu, v jakém nebyl zůstavitelem vymožen. Zde je třeba diferencovat mezi situacemi, kdy k vyrovnání zůstavitelovy pohledávky dojde z popudu zůstavitele, anebo z popudu dlužníka. Neboť, je-li prokazatelné, že iniciační roli sehrál sám dlužník, který se rozhodl dluh vyrovnat, a zůstavitel tak přijal jen plnění jemu nabízené, odkaz odvolán není a obtížený musí odkaz splnit.

5.7.2. Srovnání s Codice Civile

V Codice Civile je výslovně normováno, že odkaz věci, která byla zničena již za zůstavitelova života, nevyvolává právní účinky.¹⁵⁶ Pod pojmem zničení je třeba rozumět zničení jak ve smyslu fyzickém, tak právním. Komentář uvádí, že zničení věci lze v některých případech postavit naroveň i její ztrátu.¹⁵⁷ Povinnost obtíženého splnit odkaz dále zanikne, pokud se po smrti zůstavitele stane splnění odkazu nemožným z důvodu, které nelze přičítat obtíženému.¹⁵⁸ V takovém případě je nerozhodné, zda nemožnost splnění odkazu byla způsobena přímo zůstavitelem nebo třetí osobou, ba dokonce v důsledku náhodné události. Pokud se však prokáže, že povinnost vyplývající z odkazu nelze splnit právě z důvodu přičitatelného obtíženému, vzniklo by odkazovníkovi vůči obtíženému právo na náhradu takto způsobené újmy.

Codice Civile dále stanoví, že zcizení odkázané věci nebo její části ze strany zůstavitele má za následek odvolání celého odkazu nebo jeho odvolání co do části, která byla zcizena - a to i tehdy, pokud je zcizení věci neplatné, vyjma neplatnosti z důvodu vady projevu vůle (*vizio del*

¹⁵⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 399 [cit. 20. ledna 2013]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Codice Civile, čl. 673. Není zde uvedeno, že by zákon s touto skutečností spojoval domněnku odvolání odkazu. Zákon se pouze vyjadřuje v tom smyslu, že zničení předmětu odkazu má za následek, že odkaz nevyvolává právní účinky.

¹⁵⁷ MAZZITELLI, Maria a kol. *Codice Civile spiegato articolo per articolo*. Neapol: Edizioni Giuridiche SIMONE, 2008, s. 483

¹⁵⁸ Codice Civile, čl. 673

consenso). Pokud zcizenou věc nabude zůstavitel zpět do svého vlastnictví, má se přesto za to, že došlo k odvolání odkazu. Účinky odvolání odkazu má i skutečnost, že zůstavitel změnil odkázanou věc na věc jinou, pokud tím ztratila svou původní formu a označení. V posledně uvedených případech je přípustná odchylka na základě odlišné vůle zůstavitele.¹⁵⁹

5.8. Nabytí odkazu

5.8.1. Právo na odkaz

V předchozím výkladu bylo pojednáno o podmínkách, které musí být naplněny, aby odkaz mohl vyvolávat právní účinky. Jsou jimi: způsobilý zůstavitel, způsobilý dědic a způsobilý odkazovník, kteří se smrti zůstavitele dožijí a dědictví a odkaz neodmítnou, předmět odkazu a v neposlední řadě platné pořízení pro případ smrti. Pokud se legatář dožije smrti zůstavitele, odkaz přijme, ale sám zemře dříve, než mu odkaz připadne, přechází právo na vydání odkázané věci na jeho dědice. Jedná se o děditelný nárok. Tuto situaci je však nezbytné odlišovat od institutu uvolněného odkazu, který nabízí tři varianty řešení pro případ, že odkazovník nemůže odkaz přijmout nebo ho odmítne (*viz* výše).

Je-li předmět odkazu součástí pozůstalostní podstaty, pak vlastnické právo k předmětu odkazu přechází na testamentární, případně zákonné dědice se zůstavitelovou smrtí. Před přijetím Občanského zákoníku z roku 1950 se však vycházelo z koncepce odlišné. Vlastnictví k pozůstalosti dědic nenabýval okamžikem smrti zůstavitele; byl povinován k podání dědické přihlášky. V mezidobí od smrti zůstavitele do skončení dědického řízení se zůstavitelův majetek označoval jako „ležící pozůstalost“, latinsky též „*hereditas iacens*“. Ležící pozůstalost měla zvláštní právní režim. Jednalo se o samostatný majetkový soubor *sui generis*, který sám odpovídal za dluhy a odkazy na něm váznoucí.¹⁶⁰ Poté, co dědické nároky projednal soud, byla ležící pozůstalost odevzdána dědici nebo spoludědicům (kteří předtím podali dědickou přihlášku) na základě odevzdací listiny.¹⁶¹ Tuto koncepci nový občanský zákoník nerecipuje, neboť pro to není rozumné opodstatnění. V České republice, kde se po několik desítek let institut dědické přihlášky neuplatňuje, by jeho znovuzavedení bylo značně diskontinuitní.

Při legislativních pracích na novém občanském zákoníku se vyšlo z koncepce římsko-právního damnačního legátu. Pro ten je typické, že *se smrtí zůstavitele nepřechází na odkazovníka*

¹⁵⁹ Codice Civile, čl. 686.

¹⁶⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007, s. 19. odkazující dále na BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925 - 2001. Zákony s poznámkami*. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 3.

¹⁶¹ SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007, s. 19.

vlastnické právo k odkázané věci, nýbrž - jsou-li splněny ostatní podmínky - vzniká legatáři jen nárok na vydání předmětu odkazu nebo na převedení zůstavitelem odkázaného práva. Okamžik vzniku tohoto nároku nazývali Římané jako „dies legati cedit“.¹⁶² Potvrzením výše uvedeného je ust. § 1620, které stanoví, že „odkazovník nabyvá právo pro sebe nebo pro své nástupce smrtí zůstavitele“. Tím však není dotčeno právo zůstavitele spojit vznik tohoto práva s jiným okamžikem, učiní-li jej závislým na splnění podmínky nebo opatří-li odkaz doložkou času.¹⁶³ Tento nárok se rovná klasickému obligačnímu nároku, kdy na straně věřitelské vystupuje osoba odkazovníka a na straně dlužnické osoba obtížená odkazem.

Odkazovník nesmí převést právo na odkaz ani o něm jakkoli pořídit *před* smrtí zůstavitele. *A contrario* po smrti zůstavitele je odkazovník oprávněn se svou pohledávkou vůči dědici jakýmkoli způsobem nakládat. Může ji vymoci, postoupit třetí osobě nebo se může rozhodnout, že odkázanou věc nakonec vymáhat nebude a jeho nárok se promlčí. Odkazovník se především může *mimo* rámec dědického řízení (odkazovník není účastníkem dědického řízení¹⁶⁴) s dědici dohodnout, že namísto odkázané věci dostane věc jinou. Taková dohoda bude mít povahu novace a zůstavitel ji nemůže předem vyloučit.¹⁶⁵

5.8.2. Splatnost odkazu

Stejně jako u všech závazků platí i zde, že podmínkou vymahatelnosti odkazu je splatnost (dospělost) pohledávky. Ta byla v římském právu označována jako „*dies legati venit*“.¹⁶⁶ Předně platí, že odkaz musí být splatný, aby mohl být ze strany odkazovníka po dědici s úspěchem vyžadován. Otázkou splatnosti odkazu se zabývá přímo zákon, který v ust. § 1624 činí splatnost odkazu závislou na druhu odkázané věci. Ve smyslu tohoto ustanovení připadají v úvahu dva okamžiky splatnosti: ihned, anebo po uplynutí jednoho roku od smrti zůstavitele. Ihned může být požadován odkaz jednotlivých věcí z pozůstalosti a odkaz práv vztahujících se k takovým věcem, neboť ty už se v pozůstalosti nacházejí a dědic je tedy nemusí opatřovat jinde, dále pak odkaz menších odměn pro zaměstnance a všechny odkazy veřejně prospěšné, dobročinné a

¹⁶² BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ve třech fázích jeho vývoje*. Praha: Academia, 1988, s. 187.

¹⁶³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 400 [cit. 20. ledna 2013]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

¹⁶⁴ Skutečnost, že odkazovník není účastníkem dědického řízení, má za následek, že nemůže s dědici uzavřít dědickou dohodu. Dědickou dohodu mohou dědici dle ust. § 1694 nově uzavřít jen tehdy, pokud to zůstavitel výslovně připustil.

¹⁶⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 397 [cit. 20. ledna 2013]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

¹⁶⁶ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské 5 díl právo dědické*. 2. vydání. Praha: Všehrad, 1933, s. 113.

jim podobné.¹⁶⁷ Všechny ostatní odkazy jsou splatné jeden rok po smrti zůstavitele (z důvodu, aby v jeden okamžik na odkazovníka nedopadlo velké množství starostí). Jedná se však o ustanovení dispozitivní povahy, které se nepoužije, pokud se zůstavitel výslovně vyjádří jinak.¹⁶⁸ K okamžiku splatnosti se váže řada právně významných skutečností (*viz* níže).

Samotným převodem věci se zabývá ust. § 1621 odst. 1. Toto ustanovení má zásadní význam, neboť stanoví, že *odkázanou věc nabývá odkazovník způsobem, jakým se nabývá vlastnické právo*. K vyřešení otázky, jakým způsobem má být ta která věc převedena, je tedy nezbytná znalost §§ ust. 1099 až 1108, která se zabývají převodem vlastnického práva. Zapisuje-li se odkázaná věc do veřejného seznamu, nahradí vydání věci prohlášení vykonavatele závěti, jinak obtížené osoby, s úředně ověřeným podpisem. Pokud zůstavitel neurčí, že zanechaný odkaz má odloženou splatnost (odkaz splatný ihned), zapíše se vlastnictví odkazovníka do veřejného seznamu přímo za vlastnictví zůstavitele.¹⁶⁹

Pokud k předání odkázané věci, u níž nastala splatnost, na výzvu odkazovníka nedojde, může se odkazovník obrátit se svým nárokem na soud. Jinou alternativu odkazovník nemá, neboť není účastníkem dědického řízení.¹⁷⁰

5.8.3. Srovnání s Codice Civile

Italský občanský zákoník hned v prvním článku, který se vztahuje k odkazům, stanoví, že se odkaz nabývá automaticky, aniž by ho musel odkazovník výslovně přijmout; to neplatí, pokud odkazovník odkaz odmítl.¹⁷¹ V tomto ohledu se odkaz odlišuje od dědictví, kde se akt přijetí vyžaduje. Tato koncepce je odůvodněna tím, že na odkazovníky na rozdíl od dědiců nedopadá břemeno spojené s odpovědností za úhradu pozůstalostních dluhů. Dědicové jsou proto povinováni k výslovnému aktu přijetí nebo odmítnutí dědictví, neboť eventuelní presumpcie přijetí by mohla mít negativní dopad na jejich majetkovou sféru (pokud by si nevyhradili inventář dědictví). Zákon tedy nevyžaduje výslovné přijetí odkazu. Pokud by tak odkazovník učinil, takový projev vůle by se pokládal za neodvolatelný. Do právních vztahů mezi zú-

¹⁶⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1624.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1621 odst. 2.

¹⁷⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 397 [cit. 20. ledna 2013]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> Tato skutečnost je dána tím, že nárok odkazovníka je nárokem oblažňacího charakteru, kterého se legatář musí domáhat mimo rámec dědického řízení.

¹⁷¹ Codice Civile, čl. 649.

částněnými by se vnesla právní jistota, neboť by bylo nezpochybnitelné, že odkazovník již neuplatní své právo na odmítnutí odkazu.

V souvislosti s právem odkazovníka odmítnout odkaz přiznává Codice Civile všem osobám, které na tom mají právní zájem¹⁷², právo požádat soudní orgán o určení termínu, v němž se má odkazovník vyjádřit, zda zamýšlí odkaz odmítnout.¹⁷³ Výše popsany postup vedoucí ke stanovení lhůty pro odmítnutí odkazu příslušný soud iniciuje v důsledku podání žaloby (*actio interrogatoria*), tedy na základě dispoziční zásady. Zákon pro tento případ stanoví domněnku, že pokud se odkazovník v určené lhůtě nevyjádří, má se za to, že odkaz neodmítá.¹⁷⁴

K samotné podstatě nabývání odkazu Codice Civile uvádí, že vlastnické právo k věci nebo k právu, které náležely přímo zůstaviteli, přechází na odkazovníka okamžikem smrti zůstavitele (odkaz s věcně právním účinkem - *legato con efficacia reale*). V takovém případě je odkázanou věcí *ideálně* věc určitá; Nejvyšší soud (*Corte di Cassazione*) však následně dovodil, že přesně vymezené množství věcí určitého druhu může být také předmětem tohoto typu odkazu, bez ohledu na to, zda se tyto věci v pozůstalosti nacházejí nebo nikoli.¹⁷⁵ Zatímco uloží-li zůstavitel obtíženému nějakou povinnost, jež má ve prospěch odkazovníka učinit, jedná se o odkaz s obligačním účinkem (*legato con efficacia obbligatoria*). Odkazovníkovi vzniká za dědicem pohledávka, jejíž splnění se může domáhat i soudně. Jako příklad zde poslouží odkaz spočívající v prominutí dluhu.

Odkázaná věc včetně svého příslušenství musí být odevzdána odkazovníkovi ve stavu, v němž se nacházela v době smrti zůstavitele. V duchu zásady *superficies solo cedit* platí, že je-li předmětem odkazu pozemek, má se za to, že jsou součástí odkazu i stavby, které se na pozemku nacházejí, bez ohledu na to, zda se na pozemku nacházely nebo nenacházely v době sepsání posledního pořízení. Pokud k pozemku následně přibýly další součásti nebo příslušenství, náleží k odkazu i ty, pokud jsou s pozemkem spojeny a tvoří s ním jeden hospodářský celek.¹⁷⁶

S odkázanou věcí přecházejí i závady, jako jsou věcná břemena, nájem nebo jiná práva třetích osob zatěžující pozemek. Podmínkou ovšem je, aby tyto závady byly s odkázanou věcí neodmyslitelně spojeny. Odlišná situace nastává v případě, kdy na odkázané věci vážne napří-

¹⁷² Rozhodnutí odkazovníka má zásadní vliv na právní postavení některých zainteresovaných osob, jimiž jsou především dědic jako osoba obtížená, substitut ustanovený odkazovníkovi, případně pozůstalostní věřitel - jimi má zákon na mysli „osoby s právním zájmem“ na věci, aktivně legitimované k podání *actio interrogatoria*.

¹⁷³ Codice Civile, čl. 650.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. června 1995, sp. zn. 7082.

¹⁷⁶ Codice Civile, čl. 667.

klad jen pozůstalostní dluh. Takový dluh je obtížený dědic povinen vyrovnat, pokud zůstavitel neurčil jinak, a na odkazovníka převést vlastnictví k odkázané věci již dluhy nezatížené.

5.8.4. Právo na zajištění odkazu

U některých druhů odkazů, zejména pak u těch, které zavazují dědice k opakovanému plnění nebo u nichž je splatnost vázána na lhůtu nebo podmínku, má odkazovník právo na zajištění odkazu. To neplatí, je-li zřejmé, že poskytnutí dodatečné jistoty není třeba.¹⁷⁷

Za zmínku jistě stojí způsob, jakým bylo garantováno právo odkazovníka ve starověkém Římě. Za vlády císaře Hadriána svědčilo legatáři zákonné zástavní právo k předmětu odkazu a obtíženému bylo zakázáno odkázanou věc zcizit. Odkázaná věc byla vyloučena z vydržení.¹⁷⁸

5.8.5. Srovnání s Codice Civile

Obdobně přistupuje k zajištění odkazu i italská právní úprava. Pokud je v Itálii zanechán odkaz s odkládací podmínkou, odkaz vázaný na lhůtu anebo odkaz s delší dobou splatnosti, může být obtížený - za účelem ochrany zájmů odkazovníka - prostředky procesního práva donucen poskytnout odkazovníkovi způsobilé zajištění; to neplatí, jestliže zůstavitel možnost zajištění předem vyloučil.¹⁷⁹

5.8.6. Nároky odkazovníka po splatnosti odkazu

Okamžik, v němž se pohledávka odkazovníka (na základě vůle zůstavitele, případně příslušných ustanovení zákona) stává dospělou, má význam hned z několika hledisek. Předně se odkazovník může po splatnosti odkazu domáhat vydání odkázané věci nebo převedení odkázaného práva. Podle zákona odkázanou věc nabývá odkazovník způsobem, jakým se nabývá vlastnické právo.¹⁸⁰ Za účelem splnění dluhu by si obě strany měly poskytnout dostatečnou součinnost. Pokud by jedna z nich nevyvinula potřebnou součinnost, a tím by řádné a včasné vydání odkazu nebo převedení práva zmařila, dostala by se do prodlení. V případě prodlení se zaplacením peněžité částky - je-li tato předmětem odkazu - má odkazovník ze zákona právo na zaplacení úroků z prodlení. Tím pochopitelně není dotčeno právo na náhradu újmy, pokud by odkazovníkovi nějaká vznikla.

¹⁷⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1627.

¹⁷⁸ BONFANTE, Pietro, VÁŽNÝ, Jan. *Instituce římského práva*. Brno: Právnick, 1932, s. 699.

¹⁷⁹ Codice Civile, čl. 640.

¹⁸⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1621 odst. 1.

Mimo práva domáhat se splnění odkazu náleží odkazovníkovi ode dne splatnosti také plody a užitky a vše, co k odkázané věci přibude, včetně práv s ní spojených. Odkazovníka postihují i závady na odkázané věci, jakož i její zhoršení nebo zkáza vzniklé ze skutečností, za které nikdo neodpovídá.¹⁸¹

5.8.7. Srovnání s Codice Civile

Je-li předmětem odkazu věc ve vlastnictví zůstavitele, která má povahu věci plodonosné, náleží odkazovníkovi plody od okamžiku smrti zůstavitele.¹⁸² Toto ustanovení je třeba chápat ve spojitosti s již zmiňovaným článkem 649, podle něhož vlastnictví k odkázané věci, která náležela zůstaviteli, přechází na odkazovníka již smrtí zůstavitele. Plody náležející k odkázané věci, které se staly splatnými před smrtí zůstavitele, však náleží dědici.

Pokud odkázaná věc náleží obtíženému nebo třetí osobě nebo jedná-li se o genericky určenou věc, má odkazovník nárok na plody až od okamžiku podání soudní žaloby (není dostačující zaslat obtíženému výzvu prostřednictvím dopisu¹⁸³) nebo od okamžiku, kdy splnění odkazu bylo odkazovníkovi přislíbeno. Citované ustanovení je povahy dispozitivní a jeho použití může být zůstavitelem modifikováno.¹⁸⁴

5.9. Odpovědnost odkazovníků

Odkaz byl odnedávna spojen s jednou významnou výhodou, a to že odkazovníci neodpovídají za dluhy zůstavitele, přičemž jim z právního vztahu vyplývají *jen* oprávnění, pokud pomíneme povinnosti spojené se splněním případného pododkazu. Vzhledem k výhodnému postavení, v němž se odkazovníci nacházejí, existují zároveň i možnosti, kterak se mohou dědici vůči odkazovníkům bránit (*viz* níže).

Obecně platí, že dědic je povinen k úhradě pozůstalostních dluhů v *celé* jejich výši, bez ohledu na hodnotu nabytého dědictví. Je-li dědiců více, jsou k úhradě povinni rukou společnou a nerozdílnou. *Výbrada soupisu* coby další z nově zavedených institutů dědického práva hraje však v této otázce významnou roli, a to v tom smyslu, že zůstavitelův věřitel po každém dědici, který si vyhradil soupis, může požadovat plnění jen do hodnoty jím nabytého dědictví. Právo na výhradu soupisu náleží každému dědici a nemůže mu být zůstavitelem odejmuto.

¹⁸¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1625.

¹⁸² Codice Civile, čl. 669.

¹⁸³ MAZZITELLI, Maria a kol. *Codice Civile spiegato articolo per articolo*. Neapol: Edizioni Giuridiche SIMONE, 2008, s. 482.

¹⁸⁴ Codice Civile, čl. 669.

Stejně tak se tohoto práva nemohou vzdát ani smluvní strany dědické smlouvy; pokud by tak učinily, nebude se k takovému ujednání přihlížet.¹⁸⁵

Výhrada soupisu se dotýká také odkazovníků, neboť postavení legatáře si v ničem nezadá s postavením ostatních pozůstalostních věřitelů.¹⁸⁶ Primárním prostředkem ochrany dědice před odkazovníky je uplatnění práva na poměrné zkrácení odkazů tak, aby mu zbyla odkazy nezatížená čtvrtina, Falcidiova kvarta. Pokud tak neučiní, je třeba rozlišovat, zda si dědic vyhradil, anebo nevyhradil soupis pozůstalosti, neboť tato okolnost ovlivňuje rozsah dědicovy odpovědnosti a jeho následné nároky vůči odkazovníkům. Pokud si dědic soupis nevyhradil, vystavuje se riziku, že čeho se na odkazech nedostává, bude nucen doplnit z vlastních zdrojů.¹⁸⁷ Naopak, vyhradil-li si dědic soupis pozůstalostního majetku, má jistotu, že na odkazech nevydá více, než kolik odpovídá ceně jím nabytého dědictví. Tento postup se pro dědice jeví jako mimořádně výhodný. V situaci, kdy obtížný dědic vyhradivší si soupis neuplatnil právo na krácení odkazů, jimiž je pozůstalost obtížena z více než tří čtvrtin, a čistá pozůstalost¹⁸⁸ je *odkazy* téměř vyčerpána, může tento dědic požadovat aspoň náhradu nákladů, které v souvislosti se splněním odkazů vynaložil, a přiměřenou odměnu za jeho námahu (to platí pouze, pokud zůstavitel nepovolal vykonavatele závěti). Odpovídající částka je uhrazena z pozůstalosti; pokud by hodnota pozůstalosti nebyla dostačující, budou se na úhradě dědicových nároků podílet odkazovníci podle hodnoty jejich odkazů. Zákon přiznává dědici zadržovací právo jako prostředek zajišťující výše uvedené nároky.¹⁸⁹ Za další výhodu plynoucí pro dědici vyhradivšího si soupis lze považovat to, že se jednotlivé odkazy poměrně sníží, pokud čistá pozůstalost nestačí k úhradě všech dluhů a jiných povinných výdajů.¹⁹⁰

¹⁸⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. 1674.

¹⁸⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. 1627 odst. 2.

¹⁸⁷ O tom též píše též Svoboda ve vztahu k ABGB. Viz: SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921, s. 56.

¹⁸⁸ BONFANTE, Pietro, VÁŽNÝ, Jan. *Instituce římského práva*. Brno: Právnický, 1932, s. 701. Čistá hodnota pozůstalosti se získá odečtením pohřebních (případně i správních) nákladů a pozůstalostních dluhů od hrubé hodnoty pozůstalosti.

¹⁸⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1630 odst. 1.

¹⁹⁰ Dle ust. § 1631 odst. 2 platí, že převyšuje-li úhrn jednotlivých odkazů čistou hodnotu pozůstalosti, má ze zákona přednost odkaz zaopatření, výchovy a výživy. Ostatní odkazy se poměrně sníží.

5.10. Obecná charakteristika jednotlivých druhů odkazů

Zákon upravuje zvláštní pravidla pro jednotlivé druhy odkazů - *Odkaz věci určitého druhu*, *Odkaz určité věci*, *Odkaz pohlédávky* a *Jiné odkazy*. Prvním třem jmenovaným druhům odkazů budou na následujících stranách věnovat samostatnou kapitolu.

Odkaz věci určitého druhu a odkaz určité věci upravují ust. §§ 1604 až 1611. Tato právní úprava má převážně vykládací charakter a je interpretačním vodítkem v případě, že zůstavitel dostatečným způsobem nespécifikuje svoji vůli a zanechá tak prostor úvahám.

5.11. Odkaz věci určitého druhu

Předmětem odkazu jsou v první řadě *věci*. Věci se v obecné rovině dělí na věci určené co do množství a druhu (věci genericky určené) a věci určené jednotlivě (věci individuálně určené). Skutečnost, zda se jedná o věci určené co do množství a druhu, anebo o věci určené jednotlivě, je klíčovým faktorem při rozhodování, která ze zákonných ustanovení mají být na konkrétní situaci aplikována. Význam hraje i to, zda se věci tvořící předmět odkazu nacházejí ve vlastnictví zůstavitele, dědice, nebo osoby třetí.

V ideálním případě zůstavitel odkazovníkovi odkáže genericky určenou věc, přičemž tato věc se v odpovídajícím druhu i množství v době nápadu dědictví v pozůstalosti skutečně nachází. V takovém případě nevznikají pochybnosti a odkazovník má právo na její vydání. Může se však stát, že součástí pozůstalosti je více věcí, které odpovídají specifikaci odkazu. Takové situaci věnuje pozornost ust. § 1604. V pořízení pro případ smrti může být například bez bližšího určení uvedena následující věta: „*Odkazuji svému příteli Karlu Novákovi jeden obraz ze své umělecké sbírky.*“ Při takto formulovaném odkazu vzniká otázka, který obraz odkazovník dostane. Zákon pro takový případ stanoví, že volba náleží osobě obtížené, pokud zůstavitel nedal výslovně najevo, že si má odkazovník vybrat sám podle své libosti (přípustná je i možnost, aby volbu odkazovníkovi ponechal sám dědic) nebo že má volbu provést konkrétní třetí osoba. V určitých případech se ke slovu může dostat i soud. Ust. § 1606 v této souvislosti praví: „*Zůstavitel může pověřit i jinou osobu, aby zvolila, kterou z několika věcí má odkazovník dostat. Nevykoná-li tato osoba volbu, určí odkaz soud se zřetelem k osobním poměrům a potřebám odkazovníka. Soud určí odkaz také tehdy, když odkazovník nevykoná volbu, která mu byla ponechána, ve lhůtě stanovené k žádosti osoby obtížené odkazem.*“

V případě, že zůstavitel nestanoví jinak, provede tedy volbu dědic jako osoba odkazem obtížená. Ze všech věcí, které se nacházejí v pozůstalosti a odpovídají specifikaci odkazu, může dědic vybrat jakoukoli z nich, dokonce i věc nejhorší, za předpokladu, že tuto věc bude od-

kazovník moci řádně užívat.¹⁹¹ Totéž by mělo platit i pro volbu, kterou provedla třetí osoba, kterou tím zůstavitel pověřil. Dal-li zůstavitel výslovně najevo, že to má být odkazovník, kdo si z věcí vybere, smí si odkazovník vybrat věc, který je v jeho očích tou nejlepší.¹⁹²

Odlišná situace nastane v okamžiku, kdy se odkázaná věc v pozůstalosti nenachází. Zde je nutné vyložit obsah zůstavitelova posledního pořízení a zvážit, zdali jeho vůlí bylo odkázat věc vlastní, věc ve vlastnictví dědice, nebo věc ve vlastnictví třetí osoby. *Nejprve* se věnujme alternativě, že by předmětem takového odkazu měla být věc ve vlastnictví zůstavitele. Základem je, že zůstavitel zanechá odkaz s vědomím, že takto odkázaná věc je jeho vlastní věcí a nikoli věcí ve vlastnictví jiné osoby. Pokud se tato věc v majetku zůstavitele v době jeho smrti nenachází, je nutné učinit závěr, že odkaz je neplatný.¹⁹³ Může se tak stát například v důsledku skutečnosti, která naplňuje domněnku odvolání odkazu. Za předpokladu, že se věci genericky určené v pozůstalosti nenachází v předvídaném množství, musí se odkazovník spokojit s tím množstvím, které v majetkové podstatě zbylo (*viz* např. vyvratitelná domněnka částečného odvolání odkazu).¹⁹⁴ *Druhou* alternativou je situace, kdy zůstavitel uloží dědici, aby odkazovníkovi vydal věc ze svého vlastnictví. V takovém případě, neodmítne-li dědic dědictví, musí ji odkazovníkovi vydat. Konečně *poslední* alternativou je případ, kdy zůstavitel přikáže dědici, aby odkazovníkovi opatřil věc určitého množství a druhu od třetí osoby. Podpůrně zákon stanoví, že jakost této věci musí být přiměřená osobním poměrům a potřebě odkazovníka.¹⁹⁵

Poslední důležitou poznámkou vztahující se k odkazu věci určitého druhu je, že dle ust. § 1607 odkaz peněz zavazuje osobu obtíženou odkazem k jejich vyplacení, ať již hotové peníze v pozůstalosti jsou nebo nejsou.¹⁹⁶ Peníze jsou z právního hlediska považovány za věc určenou co do množství a druhu. Má-li být odkazovníkovi vydána určitá částka peněz, nemůže se osoba obtížená odkazem povinnosti z odkazu zprostit s odůvodněním, že se tyto peníze v pozůstalosti nenacházejí. Jinými slovy, jsou-li odkázány peníze, má na jejich vydání odkazovník právo bez dalšího. Pokud peníze v pozůstalosti nejsou, je na obtížném, aby uvážil, zda je ochoten „vydat se z vlastních zdrojů“. Není-li však ochoten k vydání odkazu, nezbyvá dědici než dědictví odmítnout, a tím se povinnosti z odkazu zprostit. Totéž platí i o odkazovníkovi v případě pododkazu.

¹⁹¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1604 odst. 1.

¹⁹² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1604 odst. 2.

¹⁹³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1605 odst. 1.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1605 odst. 2.

¹⁹⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1607.

5.11.1. Srovnání s Codice Civile

Codice Civile v této souvislosti stanoví, že odkaz věci určitého druhu je platný bez ohledu na skutečnost, zda se tato věc v den zůstavitelovy smrti v jeho pozůstalosti nachází, nebo nenachází.¹⁹⁷ Pokud však zůstavitel formuloval odkaz tak, aby odkázaná věc (zde platí pro věc určitého druhu, ale i pro věc určitou) byla legatáři vydána *vyhradně* z pozůstalosti, pak odkaz nevyvolává právní účinky, jestliže se daná věc v době smrti zůstavitele v pozůstalosti nenachází; pokud se tam nenachází v slibovaném množství, případně odkazovníkovi to, co se z těchto věcí v pozůstalosti nachází.¹⁹⁸

Shodně s českou právní úpravou staví se Codice Civile i k otázce pořadí subjektů oprávněných provést volbu, pokud specifikaci odkázané věci odpovídá více věcí. Na základě zůstavitelova výslovného přání mohou být volbou pověřeni odkazovník nebo třetí osoba (role arbitra); pokud zůstavitel ničeho nestanoví, považuje se za tuto osobu obtížený.¹⁹⁹ Pro úplnost je třeba uvést, že pokud obtížený nebo odkazovník nemohou z *objektivních* důvodů²⁰⁰ volbu vykonat (např. z důvodu smrti), přechází právo výběru na jejich dědice.²⁰¹ Pokud však volbu nemůže nebo nechce provést zůstavitelem určená třetí osoba, učiní tak předseda soudu příslušného podle místa „otevření dědictví“ (*apertura delle successioni*), tedy podle místa, kde se nacházel poslední známý domicil zůstavitele.²⁰² K náležitostem samotného aktu volby dodejme, že zákon z formálního hlediska nestanoví žádné požadavky; jednou provedená volba je neodvolatelná a lze ji provést i v zastoupení.²⁰³

S minimálním rozdílem ve srovnání s novým občanským zákoníkem řeší Codice Civile požadavky stanovené na kvalitu věcí, které mohou být vybrány. Ve snaze přejít tendencím o obcházení zůstavitelovy poslední vůle poskytuje zákon ochranu zájmům odkazovníka, pokud má volbu vykonat obtížený, a naopak zájmům dědice, má-li volbu vykonat odkazovník. Je-li k volbě oprávněn obtížený, je povinen dát věci přinejmenším průměrné kvality. Předmětné ustanovení je však dispozitivní povahy a platí jen tehdy, pokud není zřejmá jiná vůle zůstavitele. Pokud je ovšem volba ponechána odkazovníkovi nebo osobě třetí, tito musejí vybrat věci

¹⁹⁷ Codice Civile, čl. 653.

¹⁹⁸ Codice Civile, čl. 654.

¹⁹⁹ Totéž platí i pro případ takzvaného alternativního legátu. *Viz.* Codice Civile, čl. 665.

²⁰⁰ Komentář ke Codice Civile uvádí, že pokud by důvodem neprovedení volby nebyly objektivní důvody na straně obtíženého nebo odkazovníka, ale například jejich neochota volbu provést, povinnost spočívající v provedení volby by přešla na soud. *Viz.* MAZZITELLI, Maria a kol. *Codice Civile spiegato articolo per articolo*. Neapol: Edizioni Giuridiche SIMONE, 2008, s. 480.

²⁰¹ Codice Civile, čl. 666.

²⁰² Codice Civile, čl. 664 ve spojení s čl. 631.

²⁰³ MAZZITELLI, Maria a kol. *Codice Civile spiegato articolo per articolo*. Neapol: Edizioni Giuridiche SIMONE, 2008, s. 480.

střední kvality.²⁰⁴ Za střední kvalitu je podle komentáře ke Codice Civile třeba považovat „*věci, které nejsou nejlepší, ale zároveň nejsou nejhorší.*“²⁰⁵

5.12. Odkaz určité věci

Individuálně určené věci jsou „*věci, které jsou určeny znaky, jež je individualizují a činí je tak nezáměnitelnými s jinými věcmi.*“²⁰⁶ Je-li předmětem odkazu věc *určitá* (individuálně určená), přistupuje se k odkazu v některých případech odlišně ve srovnání s odkazem věci určitého druhu (*viž* výše). I zde je třeba mít na zřeteli, zda se jedná o věc ve vlastnictví zůstavitele, osoby obdržené odkazem, nebo třetí osoby.

K odkazu věci, která v době sepsání posledního pořízení náležela odkazovníkovi, se nepřihlíží. Daroval-li zůstavitel legatáři určitou věc, kterou mu předtím odkázal, platí, že odkaz byl odvolán (nevyvratitelná právní domněnka). Pokud se ovšem jednalo o úplatný převod, náleží odkazovníkovi obvyklá cena věci.²⁰⁷ Odkázanou věc může vlastnit i osoba odlišná od zůstavitele nebo osoby odkazem obtížená. V takovém případě nařídí-li zůstavitel, aby určitá cizí věc byla koupena a poskytnuta odkazovníku, musí se osoba obtížená odkazem pokusit se o její koupi.²⁰⁸ Nebylo by ovšem spravedlivé nutit tuto osobu, aby předmětnou povinnost splnila „za každou cenu“. Pokud vlastník věci odmítne tuto věc prodat za cenu odpovídající ceně obvyklé, může se obtížená povinností zprostit tím, že onu cenu obvyklou vyplatí odkazovníkovi.²⁰⁹

Zajímavé interpretační pravidlo obsahuje ust. § 1608. To stanoví, že je-li v posledním pořízení opakovaně zmiňována tatáž individuálně určená věc, má odkazovník nárok na vydání této věci a nic víc. Takto formulovaný odkaz věci *určité* nelze interpretovat tak, že odkazovníkovi z důvodu opakovaného uvedení téže věci náleží právo na vydání předmětu odkazu a nad to i její peněžní hodnota. Zcela opačný přístup se naopak používá ve vztahu k věcem genericky určeným, které náležejí odkazovníkovi tolikrát, kolikrát jsou v pořízení pro případ smrti opakovány.

²⁰⁴ Codice Civile, čl. 664.

²⁰⁵ MAZZITELLI, Maria a kol. *Codice Civile spiegato articolo per articolo*. Neapol: Edizioni Giuridiche SIMONE, 2008, s. 479.

²⁰⁶ KNAPPOVÁ, Miloslava, ŠVESTKA, Jiří. *Občanské právo hmotné*. Praha: ASPI, 2002, s. 230.

²⁰⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1609.

²⁰⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1610 odst. 1.

²⁰⁹ Tamtéž.

5.12.1. Srovnání s Codice Civile

S nepatrným rozdílem přistupuje italský občanský zákoník k odkazu *určité* věci, která se v okamžiku sepsání závěti nacházela ve vlastnictví odkazovníka. V Itálii není takový odkaz neplatný automaticky, nýbrž jen tehdy, pokud se odkázaná věc nachází ve vlastnictví odkazovníka ještě v okamžiku, kdy došlo k „otevření dědictví“.²¹⁰ Odkaz určité věci, kterou odkazovník po sepsání závěti nabude od zůstavitele, nevyvolává právní účinky; lhostejno, zda se jedná o převod úplatný, anebo bezúplatný. Povinnost nahradit odkazovníkovi hodnotu věci v případě úplatného převodu platí obdobně.²¹¹

5.13. Odkaz pohledávky

Již několikrát v předchozím výkladu padla zmínka o tom, že kromě věci může být předmětem odkazu také *právo* neboli pohledávka. Vzhledem k odlišné povaze pohledávky se v některých ohledech uplatní jiná pravidla. V ust. §§ 1612 až 1617 je upravena jak možnost odkazu pohledávky včetně jejího prominutí, tak možnost odkazu dluhu.

5.13.1. Legatum nominis

Odkaz pohledávky zůstavitele vůči třetí osobě (*legatum nominis*) obnáší pro dědice povinnost předmětnou pohledávku v souladu s ustanoveními o postoupení pohledávky cedovat ve prospěch odkazovníka. Poté dědic v trojstranném právním vztahu představuje postupitele, odkazovník postupníka, přičemž postoupení pohledávky musí být dlužníku buď postupitelem oznámeno, nebo postupníkem prokázáno. Vzhledem k bezúplatnosti převodu práva obtížený za pravost a dobytost postoupené pohledávky neručí.²¹² Náleželo-li k původní pohledávce zůstavitele i příslušenství nebo byla-li pohledávka nějakým způsobem zajištěna, je dědic povinen převést na odkazovníka i toto příslušenství a zajišťovací prostředky. Stejně tak poskytne dědic odkazovníkovi všechny informace o pohledávce a doklady, které má k dispozici a které jsou k vymožení pohledávky potřebné.²¹³

²¹⁰ Codice Civile, čl. 656.

²¹¹ Codice Civile, čl. 657.

²¹² KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské 5 díl právo dědické*. 2. vydání. Praha: Všechno, 1933, s. 116.

²¹³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1612.

5.13.2. Legatum liberationis

Kromě výše uvedeného odkazu pohledávky, kterou měl zůstavitel za třetí osobou, může být předmětem odkazu i odkaz pohledávky, kterou měl zůstavitel za odkazovníkem. V takovém případě se jedná o prominutí dluhu (*legatum liberationis*) a na stvrzení toho, že odkazovník již není dědici jako právnímu nástupci zůstavitele ničeho dlužen, vydá mu dědic kvitanci nebo vrátí dlužní úpis.²¹⁴ Krčmář ve své publikaci²¹⁵ v této souvislosti uváděl, že bylo-li za účelem zajištění pohledávky zřízeno zástavní právo, byl dědic povinen vydat odkazovníkovi předmět zástavy a poskytnout veškerou součinnost tak, aby zástavní právo bylo zrušeno, případně vymazáno z veřejného seznamu. Měl-li zůstavitel v úmyslu prominout odkazovníkovi všechny jeho dluhy, jeví se jako spravedlivé za tyto dluhy považovat jen ty, které odkazovník měl vůči zůstaviteli ke dni zřízení odkazu.²¹⁶ Opačný závěr by mohl být ze strany odkazovníka vystaven riziku zneužití, což by v důsledku mělo nepříznivý dopad na testamentární nebo zákonné dědice. Za účelem odstranění případných pochybností při výkladu vůle zůstavitele byla do nového občanského zákoníku zařazena následující interpretační pravidla: „*Promine-li se odkazem zajištění dluhu, neplyne z toho ještě, že byl prominut také dluh. Prodlouží-li se lhůta k placení, neplyne z toho ještě prominutí úroků.*“²¹⁷

5.13.3. Legatum debiti

Pojetí stávajícího občanského zákoníku, který určuje, že dědic za dluhy zůstavitele odpovídá *vždy* jen do výše jím nabytého dědictví, je odklonem od ideového východiska univerzální sukcese. Tím jsou věřitelé zůstavitele kráceni, neboť šance, že jejich pohledávky za zůstavitelem budou uspokojeny, se výrazně tenčí. Nový občanský zákoník posiluje právní postavení věřitelů. Tato tendence se projevuje i v institutu odkazu dluhu (*legatum debiti*). Dědic, nemá-li v úmyslu dědictví odmítnout, bude k úhradě pozůstalostních dluhů *obecně* povinen bez ohledu na o to, o co se dědictvím obohatí.²¹⁸ Odkaz dluhu ještě více posiluje věřitelovo právo na uspokojení jeho pohledávky. Je-li v pořízení pro případ smrti obsažen odkaz dluhu, zavazuje tento odkaz dědice, aby dluh, který měl zůstavitel vůči odkazovníkovi, výslovně uznal a uhradil jej nejpozději ve lhůtě pro splnění ostatních odkazů bez zřetele k podmínkám a lhůtám, které

²¹⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. §§ 1949 - 1952.

²¹⁵ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské 5. díl právo dědické*. 2. vydání. Praha: Všehrd, 1933, s. 115.

²¹⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1615 první věta. Tato norma byla v podobném znění obsažena i v Obecném zákoníku občanském z roku 1811.

²¹⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ust. § 1615.

²¹⁸ Zde se však nabízí možnost vyhradit si soupis pozůstalostního jmění. Pokud tak dědic učiní, bude povinen k úhradě dluhů zůstavitele nanejvýš do výše jím nabytého dědictví.

obtížený se zůstavitelem ujednal.²¹⁹ Nařídí-li zůstavitel, aby odkazovníkova pohledávka byla zajištěna, musí mu být poskytnuta dostatečná jistota.²²⁰

5.13.4. Srovnání s Codice Civile

Codice Civile se od pojetí nového občanského zákoníku zásadně neliší. Dokladem toho je například čl. 658 o tom, že „prominutím všech dluhů“ se mají rozumět dluhy existující v době sepsání závěti, které přetrvaly do jeho smrti.²²¹ Zajímavou konstrukci přináší čl. 659 vztahující se k odkazu ve prospěch věřitele. Pokud zůstavitel, *aniž by se v závěti zmínil o dluhu*, který má vůči věřiteli, zřídí ve prospěch tohoto věřitele odkaz, má se za to, že odkaz nebyl zřízen za účelem uspokojení věřitelovy pohledávky. Podle Komentáře k italskému občanskému zákoníku nemá takový odkaz primárně satisfakční funkci a odkazovníkovi - v tomto případě věřiteli - dává do rukou oprávnění požadovat po obtíženém jak odkaz, tak i splnění dluhu (a to i v případě, že by se odkázaná částka rovnala dlužné částce). Odlišná situace by *a contrario* nastala v případě, že by se zůstavitel v závěti o dluhu zmínil. Česká úprava je v této otázce o něco méně nápaditá; dle ust. § 1617 „*Odkáže-li zůstavitel někomu stejnou částku, jakou je mu dlužen, má se za to, že nechtěl odkazem dluh splnit. Odkazovník obdrží dluh i odkaz.*“. Zde je na místě podotknout, že i nový občanský zákoník připouští opak, neboť zmiňovanou normu konstruuje jako vyvratitelnou právní domněnku.

²¹⁹ Zákon č. 89/2012, občanský zákoník, ust. § 1616.

²²⁰ Pro zajímavost, římské právo explicitně zakazovalo odkaz dluhu věřiteli, pokud by pro něj z pozůstalosti neplynul žádný prospěch.

²²¹ MAZZITELLI, Maria a kol. *Codice Civile spiegato articolo per articolo*. Neapol: Edizioni Giuridiche SIMONE, 2008, s. 476.

6 Závěr

Za cíl této diplomové práce jsem si předsevzala představit dva významné instituty dědickeho práva, a sice dědickeou smlouvu a odkaz. K tomuto rozhodnutí mě přivedla blížíící se účinnost nového občanského zákoníku, který oba tyto instituty (znovu) zavádí. Poslední dva občanské zákoníky je cíleně smetly z právního řádu. Ačkoli na našem území nebudou úplnými nováčky, považovala jsem za vhodné jim na stránkách této diplomové práce věnovat pozornost.

Bližíší seznámení se s novým občanským zákoníkem, a to za současné komparace se zahraniční právní úpravou, mě přesvědčilo, že část nového občanského zákoníku upravující dědickeou smlouvu a odkaz je mimořádně zdařilá. Na jednu stranu je dostatečně obecná a na druhou stranu zůstává důslednou v řešení i těch situací, k nimž v praxi možná nebude docházet příliš často, ale přesto nelze připustit, aby tyto otázky zůstaly neupraveny. Ustanovení nového občanského zákoníku vztahující se k dědickeé smlouvě i odkazu jsou svou formulací v zásadě precizní a vyznačují se logickou provázaností. Právě v systematičnosti je podle mého názoru náš nový kodex, v porovnání s italskou právní úpravou odkazu, zpracován zdařileji. Až na výjimky jsou všechna ustanovení soustředěna na jednom místě a není zapotřebí dohledávat souvislosti v jiných částech zákoníku. Co do problematiky odkazu nejenže - v komparaci s italským zákoníkem - obstál, dokonce budí propracovanější a ucelenější dojem. Nový občanský zákoník věnuje značnou pozornost obecným otázkám odkazů, zatímco Codice Civile se vyznačuje spíše kazuistickým přístupem k dílčím odkazům a jejich specifickým rysům.

Na podporu zavedení obou těchto institutů vystupuje především jejich bohatá historie a tradice. Ačkoli se vyvíjely na odlišné platformě, oba z nich nezpochybnitelně patří do systému moderního dědickeého práva, jehož hlavní devizou je úcta k vůli zůstavitele. Úkolem zákonodárce má být nabídnout zůstaviteli dostatek možností, aby se mohl svobodně rozhodnout, jak budou po jeho smrti uspořádány jeho majetkové poměry, neboť dědickeé právo má být v první řadě právem zůstavitele a až v druhé řadě právem dědiců, případně dalších osob.²²²

Osobně se domnívám, že nějaký čas zůstanou oba instituty nedoceny v tom smyslu, že potrvá, než se o možnostech a výhodách, které nabízejí, rozšíří mezi lidmi povědomí. Dědickeá smlouva představuje institut, který je svou povahou specifický. Skutečnost, že jsme se bez ní po několik desítek let obešli a po jejím znovuzavedení bylo voláno spíše z odborných, než

²²² A nikoli jako za účinnosti stávajícího občanského zákoníku, kdy je na vůli zůstavitele brát zanedbatelný zřetel. To je dáno jednak okleštěnými způsoby posledního pořízení, jednak i tím, že vůle zůstavitele může být kdykoli změněna dědickeou dohodou.

laických řad, podle mého názoru zapříčiní, že se zakoření povolna. V případě odkazu by situace mohla být odlišná, neboť zůstavitel - aniž by si toho musel být vědom - zřídí v závěti odkaz jednoduše tím, že někomu odkáže jednotlivou věc. K těmto situacím dochází běžně, s tím rozdílem, že stávající občanský zákoník na takové případy nazírá jako na povolání k dědictví. O životaschopnosti obou institutů v českém právním prostředí nelze pochybovat. Případné nedostatky vyjasní soudní praxe. Dá se předpokládat, že jádrem sporů vzniklých z dědické smlouvy bude zejména kolize práva zůstavitele volně nakládat s předmětem dědické smlouvy *inter vivos* a zájmem smluvního dědice na tom, aby mu ze zůstavených věcí co nejvíce zbylo.

Na závěr už jedinou poznámku. Při setkání s novým občanským zákoníkem člověk nabývá dojmu, že na rozdíl od mnoha jiných právních předpisů tento není šitý horkou jehlou a každá z otázek byla podrobena odborným analýzám. Původní obavy z neprovázanosti nového občanského zákoníku s ostatními právními předpisy a z rozkolísanosti právního řádu se snad časem rozplynou. V současné době je třeba upnout síly k tomu, aby v nejbližší době přišla odpověď ze strany procesního práva a aby byly přijaty další právní předpisy, jejichž existenci nový občanský zákoník předvídá.

6.1. Shrnutí diplomové práce

Cílem této diplomové práce je představit dva významné právní instituty dědického práva, a to dědickou smlouvu a odkaz, které do českého právního řádu vrací nový občanský zákoník. Diplomová práce poukazuje na jednotlivé aspekty dědické smlouvy a odkazu a snáší komentář k jejich právní úpravě vycházející z nového občanského zákoníku.

Po úvodní kapitole, v níž je vytyčen cíl diplomové práce a současně shrnuta dosavadní literatura vztahující se k tématu, je věnován prostor nejprve dědické smlouvě, následně pak odkazu. Pojednání o obou právních institutech je rozčleněno do tematických kapitol, které se rozpadají do dílčích podkapitol. První kapitola nabízí vždy krátký historický exkurz, zatímco druhá kapitola reflektuje právní úpravu obsaženou v novém občanském zákoníku. Výklad je vystavěn tak, že v rámci obecného výkladu jsou nejprve rozebrány podmínky a nezbytné náležitosti, které zákon vyžaduje, následně je přikročeno k nabývání na základě těchto institutů včetně vymáhání práv z nich vyplývajících. Závěr výkladu je věnován analýze zvláštních druhů a jiných partikularismů. Kapitola věnovaná odkazu je doplněna okrajovým srovnáním s právní úpravou italského občanského zákoníku. Porovnání s *Codice civile* v případě dědické smlouvy chybí, neboť italský kodex dědickou smlouvu neupravuje. Závěrečná kapitola problematiku shrnuje a hodnotí přínos nového občanského zákoníku v této oblasti.

6.2. Abstract

The aim of this dissertation is to introduce two important institutes of law of succession, namely inheritance contract and bequest which are re-established in Czech law system by the new civil code. The dissertation points at individual aspects of inheritance contract and bequest together with elaboration of their codification in the new civil code.

Introduction, which sets the research aim and provides overview of related literature, is followed by exposition of inheritance contract and bequest. Description of both juridical principles is divided into thematically focused chapters each of which contains several sections. First chapter provides historical insight. After that, second chapter examines legal regulation as contained in the new civil code. As a part of an initial overview, prerequisites and conditions demanded by law are examined leading to acquisitions based on aforementioned institutes including enforcement of emergent rights. Finally, the particular types are analyzed. Part dedicated to bequest is amended by brief comparison to enactment of Italian civil code. In case of inheritance contract, such comparison is missing due to the fact that inheritance contract is not embodied in 'Codice civil'. Last chapter concludes the topic and evaluates benefits of the new civil code with respect to examined institutes.

6.3. Klíčová slova

Dědic ▪ dědické právo ▪ dědická smlouva ▪ dědická smlouva mezi manžely ▪ dědický titul ▪ falcidiánská kvarta ▪ nový občanský zákoník ▪ obmyšlený ▪ obtížený ▪ odkaz ▪ odkazovník ▪ pododkaz ▪ pododkazovník ▪ pořízení pro případ smrti ▪ pozůstalost ▪ rekodifikace soukromého práva ▪ smluvní posloupnost ▪ veřejná listina ▪ zůstavitel

6.4. Key words

Beneficiary ▪ bequest ▪ codification of private law ▪ contractual succession ▪ Falcidian portion ▪ hereditary title ▪ inheritance ▪ inheritance contract ▪ inheritance contract stipulated between married couple ▪ inheritor ▪ last will ▪ law of succession ▪ legacy ▪ legatee ▪ new civil code ▪ public document ▪ sublegatee ▪ testator

6.5. Parole chiavi

Atto pubblico ▪ beneficiario ▪ contratto di successione ▪ contratto di successione stipulato tra i coniugi ▪ de cuius ▪ diritto delle successioni ▪ erede ▪ eredità ▪ legato ▪ legatario ▪ nuovo Codice Civile ▪ onerato ▪ quarta falcidia ▪ recodificazione del diritto privato ▪ sublegato ▪ sublegatario ▪ successione contrattuale ▪ testatore ▪ titolo di successione ▪ ultima volontà

7 Bibliografie

7.1. Monografie

1. ADAMOVIÁ, Karolína. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě: stručný nástin*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. 77 s.
2. BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva ve třech fázích jeho vývoje*. Praha: Academia, 1988. 181, 187 s.
3. BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 2. vydání. Praha: Academia, 1994. 171 - 172 s.
4. BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925 - 2001. Zákony s poznámkami*. Praha: C. H. Beck, 2001. 3 s.
5. BÍLÝ, Jiří. *Právní dějiny na území České republiky*. 1. vydání. Praha: Linde, 2003. 443 s.
6. BONFANTE, Pietro, VÁŽNÝ, Jan. *Instituce římského práva*. Brno: Právník, 1932. 684 - 687, 699, 701, 707 s.
7. ČAPEK, Karel. *Občanský zákoník*. Praha: Orbis, 1956. 329 s.
8. GAIUS. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Brno: Doplněk, Masarykova univerzita, 1999. 120, 127 - 128 s.
9. HEYROVSKÝ, Leopold. *Římské právo*. 4. vydání. Praha: J. Otto, 1910, 1141 s.
10. KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. 304 s.
11. KNAPPOVÁ, Miloslava, ŠVESTKA, Jiří. *Občanské právo hmotné*. Praha: ASPI, 2002, 230 s.
12. KRČMÁR, Jan. *Právo občanské 5. díl právo dědické*. 2. vydání. Praha: Všehrad, 1933. 53, 107 - 108, 113, 115 - 116, 118 - 119 s.
13. KUČERA, Robert. *Dědické právo*. Praha: Linde, 2001. 119 - 120 s.
14. MAZZITELLI, Maria a kol. *Codice Civile spiegato articolo per articolo*. Neapol: Edizioni Giuridiche SIMONE, 2008, 473, 476, 478 - 480, 482 - 483 s.
15. QUITT, Zdeněk, KUCHARSKÝ, Pavel. *Česko-latinský slovník starověké a současné latiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, 365 s.
16. ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (ed). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi - 3. díl*. Praha: Codex, 1998. 166, 230 s.
17. ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír (ed). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi - 3. díl*. 1. vydání. Praha: Linhart, 1936. 564 s.

18. SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. *Civilní kodexy*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1993. 377 s.
19. SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007. 12, 19 s.
20. SKĚJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva*. 1. vydání. Praha: Orac, 2001. 34 - 37 s.
21. SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921. 14, 55 - 57 s.

7.2. Odborné články

1. ČERNOCH, R. Odkaz v Římě a domácím právním vývoji. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. XX, č. 3, s. 288.
2. DOBEŠOVÁ, Lenka. Dědická smlouva, aneb „staronový dědický titul“. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. XX, č. 3, s. 292, 294 - 295.
3. ELIÁŠ, Karel. Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2009, roč. 15, č. 2, s. 41 - 45.
4. ELIÁŠ, Karel. *Návrh českého občanského zákoníku: Obrat paradigmat* [online]. Pravniradce.ihned.cz, 27. ledna 2010 [cit. 5. srpna 2012]. Dostupné na <http://pravniradce.ihned.cz/c1-40207140-navrh-ceskeho-obcanskeho-zakoniku-obrat-paradigmat-sup-1-sup>
5. ELŠÍK, Petr. Několik úvah k dědické smlouvě obsažené ve vládním návrhu nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2011, roč. 17, č. 5, s. 8.
6. FRINTA, Ondřej, TÉGL, Petr. O návrhu nového občanského zákoníku a jeho kritice (a taky o kontinuitě a diskontinuitě). *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 14, s. 495.
7. KARHANOVÁ, Martina. *Vybrané poznámky k úpravě dědických titulů v návrhu nového občanského zákoníku* [online]. [cit. 5. srpna 2012]. Dostupné na <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/karhanova.pdf>
8. SALÁK, Pavel. *Odkaz - římskoprávní institut ve světle českého práva 20. stol.* [online]. Law.muni.cz, 2010 [cit. 13. února 2013]. Dostupné na [http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Salak_Pavel_\(4066\).pdf](http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/08_promeny/Salak_Pavel_(4066).pdf)
9. ŠEŠINA, Martin. Diskuze o návrhu nového občanského zákoníku II. *Ad Notam*, 2005, roč. 11, č. 5, s. 169.
10. ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 3, s. 5.

11. TLÁŠKOVÁ, Šárka. Aktuálně k návrhu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích. *Ad Notam*, 2011, roč. 17, č. 2, s. 5.

7.3. Právní předpisy a jiné

1. císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Obecný zákoník občanský
2. vládní návrh občanského zákoníku z r. 1937
3. zákon č. 141/1950 Sb., Občanský zákoník
4. zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník v platném znění
5. zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník
6. důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, s. s. 359, 393, 395 - 401 dostupná na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>
7. zákon ze dne 21. 04. 1942, Codice Civile v platném znění